

గర్వభంగము

ఇందు

- 1 బలరామ గర్వభంగము
- 2 గరుడ గర్వభంగము
- 3 సత్యాగర్వభంగము
- 4 ఆంజనేయగర్వభంగము

అను నీనాలుగు నాటకములు కలవు

అనగా
అనగా
గర్వభంగము:

అయినా పురపుకా

సుందరరామాయ్యము

1929

శ్రీ కేశవ గ్రంథాలయము,
కేల ప్రాంతము

శ్రీమత అయినాపురపు సుందరరామయ్యగారి

నవలలు.

శ్రీకృష్ణ

1	పద్మిని	0—2—0
2	హంసయాన	0—2—0
3	వీరా బాయి	0—1—0
4	కృష్ణకుమారి	0—2—6
5	ఎడమకాలితన్ను కుడిచెంపన్నుద్దు	0—2—6
6	ఈతడునామగడు ఆతడునాకూతురుమగడు.	0—2—0
7	ధనార్థన	0—2—6
8	సుందరసునీతి (ఇందు 125 పద్యములు తాత్పర్యముతో నున్నవి శైలిబహుళకృ గానుండును	0—3—6

నోటు శ్రీతనవల యందున రత్నములవంటి పద్యములు కలవు

వెంకట విమలా అందుకో,

కొప్పరి పాలెం

గోదావరి.

శ్రీకృష్ణ

502

A

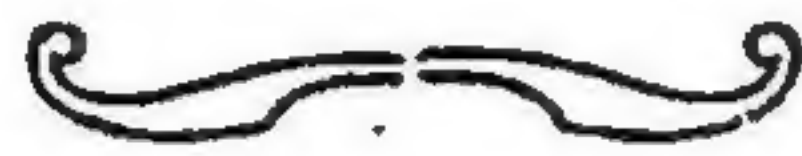
TPLA107B176

శ్రీ రఘు

20-7/

గర్వభంగము

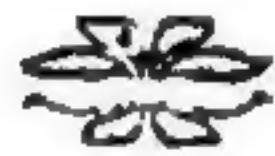
నాలుగు అంకముల నాటకము

ఇది

శ్రీయుత "అయినాపురపు సుందర రామయ్య" గారిచే

రచియింపబడినది

ప్రకాశకులు-

కురుకూరిసుబ్బారావు

సరస్వతీబుక్ డిపో బెజవాడ

రెండవకూర్పు 1000 ప్రతులు

దేశబంధు ముద్రాక్షరశాల నందు ముద్రింపబడియె

రాజమహేంద్రవరము

1929

ఈ న ట క మ ం ద లి పాత్రలు

బ ల రా మ గ ర్వ భ ం గ ము

అంజనేయులు—శ్రీరామునిబంటు

నారదుడు—దేవముషి

బలరాముడు—శ్రీకృష్ణునిఅన్న

శ్రీకృష్ణుడు—ద్వారవతికి గాజు

నాత్యకి—రామకృష్ణులతమ్ముడు

మురవారుడు } దండనాథులు

హయగ్రీవుడు }

2

గ రు డ గ ర్వ భ ం గ ము

గరుడుడు—విష్ణుని వాహనము.

శ్రీకృష్ణుడు—

సత్యభామ—శ్రీకృష్ణునిభార్య

అంజనేయులు

3

స త్త్వా గ ర్వ భ ం గ ము

శ్రీకృష్ణుడు

సత్యభామ

రుక్మిణి

జాంబవతి

} శ్రీకృష్ణునిభార్యలు

4

అంజ నే య గ ర్వ భ ం గ ము

అంజనేయులు

శ్రీరాముడు—అయోధ్య రాజు

సీత—శ్రీరామునిభార్య

శ్రీ కృష్ణ

20-7/

శుభవస్తు—అపిఘ్నమస్తు.

గ ర్వ భ ం గ ము

నాం ది.

ఉ. కేలను పగ్గముల్ గొని యొకించుక గాళ్ళను సాచి ముందుకు
య్యాలను నూగుచుండ వెచు కందున దొంగిలి పాటు నిట్చు ల
క్షీలనూచు వ్యాజమున జేతులు కక్షయుగంబు నందు జొ
న్పాల కుచద్వయం బదిమి పట్టుచు నూచుచు గేళిసేయు గో
పాలుడు భక్తపాలుడు కృపామతి సఖ్యల కిచ్చు కోరికల్.

(నాంద్యానంతరమున నటీసూత్రధారులు ప్రవేశింతురు)

నటి—చేవా! యీనాటకము రక్తికట్టించుట దుర్మరమునీ నా
యభిప్రాయము.

సూత్ర—సఖి! ఏమిది ముందుగనే యిటులాడుచుంటివి. ఈ
నాటకకర్త యెవ్వరో యెఱుంగుదువా?

నటి—ఎప్పుడయితే నాందీపద్యము శ్రీవేంకటేశ్వరమూర్తిని
గూర్చి వ్రాయబడియున్నదో అప్పుడే నాకు స్ఫురించినది. ఆమహానీ
యుఁ డీయాంధ్ర ప్రపంచమునకు బ్రాతవాడుకాని కొత్తవాడు
కాడు. ఇంకామీకు వివరము వలయునంటిరా వినుండు:—

నీ బ్రాతిగుండెను సహా లక్కగా గరగించు

రహి లాలు గోహకు వ్రాసినాడు

యతులకు మతిసూడ వ్యామోహమున ముంచు

వహి గూల్చికావలి పన్నినాడు

సవరగా మదికెంతో నవరసంబులు గుల్క-

మించు మువ్వజి రచించినాడు

కనని వినని వింత కల్పనలకొని ప్రితి

జ్ఞాపాండవంబు నొసర్చినాడు

తే. స్త్రీలకు సతీత్వ మొరులకు దేవ భక్తి

చెలగఁ గృష్ణవిలాసంబు చేసినాడు

నోవబాలుని భక్తుఁ డైనాపురాన్వ

యుండు సుందర రామయాఖ్యుండు సఖుండ.

ఇంకామహానీయుని కవిత్వశైలి యంటివా?

ఉ. వెచ్చుపుటంబు లెంతయును బెట్టిన కొద్ది వసిండిమేల్మిరై

హెచ్చగు గాంతిగల్గి మరి యేకడ లేని మృదుత్వ మొంది క

మ్మచ్చున తీగదీయు కొలఁ దందము సున్నిత మబ్బి సాగున

ట్లచ్చుగ నుండు వీని కవ నాద్భుత ధోరణి యన్ని రీతులన్.

సూత్ర—[వచ్చి] చెలీ! యింకవియొక్క కవిత్వమును గూర్చి
యద్భుతముగా వచించుచుంటివి. క్రియకు నాటకము కళ కట్టదను
చుంటివే? యేమీ యీచైచిత్రియము అంకవిభజనము రంగగణతి,
పాత్రాచిత్యములు సరిగా నుండవనియా?

నటి—ఎంతమాట! ఆవిషయములో నీతని కందినవారలు లేనే
లేరు.

సూత్ర—ఎందుని గురించి వచించుచుంటివి?

నటి—ఎందునుగూర్చి యనుచుంటినా? ఇది కేవలము రౌద్ర
రస పూరితమైన నాటక రాజము—ఈతని కవనాచమత్కృతి శృం
గార రసగ్రవాహమందింపును ఎట్లుంటిరా?

ఉ. తీరుగ జన్మమధ్యమున స్త్రీలను గాంచని వారి! సహా

భోస! ముప్పదియైదు ప్రయోగములు కనుగొన్నట్టి శృం

గార రసంబు వాఁగ్రియుట నిగారపు సొవ్వుగు వీని హస్తవిం
కారమున్ వినా చొరవ వ్యరసంబుల యందు నెంతయున్.

ఆకారణంబున కళ కట్టదేమో యని యంటిని.

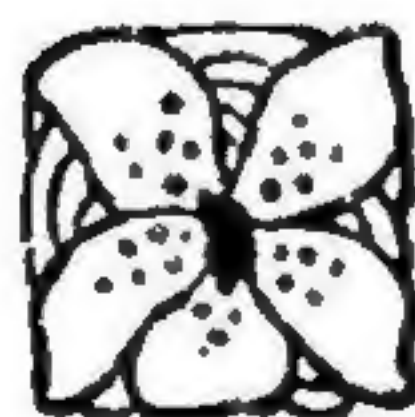
సూత్ర—[వికటముగా నవ్వి] ఇదియా నీయూహ. అబలపు
గాన దుష్టలమగు నూహచే నట్లంటివి. వహాకవుల కీరసమారసము
నీవర్ణన నావర్ణనాయని యున్నదనుకొంటివా! వారి కలమునకే నర్థనలు
నేరసంబు లడ్డవు. ఆసంగతి నేవచించనేల నాటకానంతరమున నీకే
విదితమగును,

(అంత తెఱలో రివ్వుమని ధ్వని)

నటీ—[నైకిజూచి] దేవా! అల్లదే వాయుజుఁడు నభోమార్గ
ముననుండి ద్వారకకు వెడలు చున్నవాఁడు. నాటకపు పాత్రలు రంగ
స్థలమున బ్రవేశించు చున్నయవి. రండు వెడలుదము.

సూత్ర—మంచిది.

(ఇగురగు నిష్క్రమింతురు)

శ్రీ కేమన గ్రంథాలయము

తేజస్వీ

శ్రీ రస్తు.

శుభమస్తు—అవిఘ్నమస్తు.

గర్వభంగము

—

బహురామగర్వభంగము.

ప్రథమాంకము.

—

ప్రథమరంగము—ద్వారకబయలు.

(ఆంజనేయులు ఆకిసమార్గమునుండి క్రిందికి దిగును)

ఆంజ—(ఆశ్చర్యముతో) ఆహా!

ఉ ఉన్నతమా ద్రిమంబులు, మహాన్నతమా నగరాజ పంక్తి, అ
త్యున్నత శృంగవర్గము, సమోన్నత ప్రస్థచయుంబు, దీర్ఘమా
తిన్నని నిర్జరంబులు నదీనదముల్ గుహ కందరంబులన్
జెన్నువ నెన్నయోధ్యపురి చెల్వము తీరుగ నున్నదేకదా?

ఏమీ? యీయద్భుతము [తలపంకించి] అద్భుతమునకేమున్నది
యిది త్వక అయోధ్యాపురియై యుండవలె. (కొంచెము నిదానించి)
కాకేమి? యిది త్వక దశరథ రాముని ముఖ్యనగరమే కాకుండిన
కించెతయినా వ్యతాసముండదా? (సంతోషముతో) బలే! బలారే!!
భళికా!!!

సీ. భరతుడు ఛత్రంబు బట్ట సుమిత్రాత్మ
జులుహాయిహాయిగ సురటివీచ

వామభాగంబున భూమిజ కూర్చుండ

కపులు రక్కసులు ముంగలనునిల్వ

కైక సుమత్రయు కాశ్యపార్షింఘ
వానర రాక్షస క్రిభులుకొల్వ
పవనుఁడొత్తంగను పాదద్వయంబును
తఃసులు వేదమంత్రమును జదువ

తే. సురలు సురవృష్టి గురియింప సొంపుమీర
నస్సరలు నాట్యమును సల్ప నద్భుతముగ
దుఃఖిణి రుదుఃఖిణి దిక్పతుల్ స్థుతియొనర్ప
కంటి రాము పట్టాభిషేకమున పురిని.

అహా! యిప్పుటి కెంత కాలమైయుండును? [తలపంకించి] అది
తే. తాయుగము. ఇది ద్వాపరము. (మరల తలపంకించి) ఓహో!
సరే శ్రీరామచంద్రమూర్తి తన పట్టాభిషేక కాలంబున వానరుల కంద
రకు కోరిన వరంబులు కూర్చియున్నవాడు, నే నక్కఱిలో:—

తే. స్వామి! మీదర్శనము వెండి వలయునన్న
ద్వాపరంబున కృష్ణావతారమందు
క్షమను రామావతార దర్శనము నిత్తు
నంచు వరమిచ్చె చేరువ యయ్యెనది.

అమహనీయుఁడు సెలవొసంగిన గడుపు నేఁడు కాదుకదా?
(రివ్వుమని ధ్వని వినబడును. ప్రాణిజూని ఓహో! యెవరో విచారము
పైనుండి యరుదెంచుచున్నవారు. మూలముఁడు, రఘురాముఁడు,
దశరథ రాముఁడు, శ్రీరాముఁడు కాదుకదా (ప్రేకి చేతులెత్తి నమ
స్కరించుచు)

ఉ. రామ! దివాక కాన్వయవిరాజితసోమ! అమర్త్య సంచయం
బోమలలామ! దైత్యులమదోద్ధతి బాహుభీమ! భక్తులం
దామెతమైన ప్రేమ గుణ ధామ! అయోధ్యకు సార్వభౌమ శ్రీ
రవ! బాహు, బోత యు రవ శభంకరనామ రాఘవా.

(ప్రవేశము నారదుడు)

నార—(స్వగతమున) కలహ భోజనము లేక నీమధ్య మనసు వ్యాకులముగా నున్నయది నేడుకదా సుదినము. నాచమత్కారము వలన యీకపినాయకునకు నాద్వారకా నాయకునకు పోరు గల్పించెద (సమీపించి ప్రకాశముగా) ఓహో! కపివర్యా! ఏమీ యిచ్చట సంచరించుచుంటివి?

ఆంజ—ఓహో! నారదనకానీ! ఇది రాముని నగరమగు అయోధ్యాపురికదా?

నార—(నవ్వి) ఏనాటి అయోధ్య! ఏనాటి రాముడు అది త్రేతాయుగమునాటి చర్య. ఇది ద్వారకాయుగము.

ఆంజ—(ఆశ్చర్యముతో) ఆ! యేమీ! యిది అయోధ్య కాదా?

నార—కాదు ముమ్మాటికిని కాదు.

ఆంజ—మహాత్మా! మీకట్లు కాదని వితర్కించిన నేనేమి మనవి చేయగలను.

నార—హనుమా! అగుననుటకు నీకేవలము గుర్తులు కలవా?

ఆంజ—లేకేమి? యిటు వినుడు.

ఉ. సీతమతోటి రాముడభిషేక మయోధ్యను బొందునాడు నే
బ్రీతిమెయిన్ జరించితి విభీషణు సూర్య తనూజుడాది ప్ర
ఖ్యాత కపీంద్ర నాథులతో నాగిరియందున, స్నానమాడితీ
పూత నదీజలంబుల నపూర్వముగా దిరుగాడితివ్వనిన్.

కావున యిదితప్పక రాముని నగరమే యని నాయస్రప్రాయము

నార—నీవునాడు సంచరించిన నగర మీనగరముకాదు. ఇది గోవర్ధనగిరి నీవు స్నానమాడినది సరయునది. ఇది యమున. నీవుతిరిగినది అయోధ్యాప్రాంత వనభూమి. ఇయ్యది ద్వారకాప్రాంతము.

ఆంజ—దేనయిషి! యిదిద్వారకానగరమా?

నార—అవును

ఆంజ—దేవా! దీనికధిపతి యెవ్వరు?

నార—ఎవ్వరా? ద్వారకను గాంచి అయోధ్యనుని భ్రమజెందినట్లుగా నీనరస్వామి నామము విని మీస్వామి నామ మని భ్రమించక మానవు. కానీ రెండక్షరము లాతనికంటె యీతని నామము సుదభికము

ఆంజ— (అశ్చర్యములో) ఏమీ యీపురాధీశుని పేరు రాముఁడా

నార—యికా రెండక్షరము లెక్కువ యున్నవనికదా

ఆంజ—అవి యేవో వచింపుడు

నార—వచించిన పిమ్మట నీకాగ్రహము వచ్చునేమో;

ఆంజ—ఎందులకు?

నార—ఎందుకంటివా? మీ రామునికంటె యామహానీయుని నామము “రామ” శబ్దముతో నొప్పివచ్చెను “బల” శబ్దము గల రెండక్షరము లానామ మునందుడుటచే నీకు గోమము వచ్చునని జనుచుంటిని

ఆంజ—ఆ తెలిసినది “బలరాము” డనియా పల్కుచుంటిరి. ఎందులకీ బలశబ్దము?

నార—వైయాకరణ వేత్తవు. మహాపండితుఁడవు. నీకు బలశబ్దము కర్థమే తెలియదా?

ఆంజ—తెలియకేమి? మిగుల బలశాలినని. అయితే యీనామము పుట్టుకనామమా? లేక పెట్టుక నామమా? మారామనికంటె యెక్కువ బలశాలియా? ఆతఁడు చేసిన మహాకృత్యము లెవ్వి?

నార—శ్రీరామచంద్రుఁడొనర్చిన మహాకార్యములను నేకరచేట్టును తరువాత నీతని చరిత్రము తెల్పెదను.

ఆంజ—అయినచో వినుము.

సీ. సిగ వేయుటకు కురుల్ చేకూరని యపుడె

తాటకి యను దాని గీటడంచె

ధర తప్ప టడుగులు సరిగ వేయక మున్నె

గాధేయు సవనంబు గాచెనుమ్ము

శరము మింటకి కూర్చుసరణెటుంగని నాడె

అలసుబాహుని దెబ్బ కెలనుసూల్చె

నూగు మోసము కాంతి బాగ తేతెకొలేదొ

హరు విల్లు పుష్కలగా విఱచివైచె

తే ఇరువ దొక సారి నృత్యుల శిరచయంబు

తఱగిర పరశురాముని గరువ మడచె

రాముడన కేవలము పరబ్రహ్మమరయ

భాత్రి దుష్టశిక్షణ కవతార మెత్తె.

నార—ఓహో! పాపనీ! రామునికథ యెంత విన్నను వినవలె
ననియె తాత్పర్యము. ఏదీ! యింకా నామహానుభావుని పరాక్రమవిక్ర
మము నాపాపిష్టి వీనులయందు జొప్పించి పవిత్రునిగా నొనరింపుము!

ఆంజ—ఋషివర్య! ఆమహనీయుడు తండ్రి యానతి మెయి
దొడకాటవికేగి నాయుగు మహాజాతతోను; భ్రాతయుగు లక్ష్మణుని
తోను క్షిర కుటీరము నుండుతటి:—

సీ ధర పదియారేల్ల ఖరదూషణాదుల

ముంజి డొలక లట్ల పుచ్చెల్లాడె

మాయల మారియా మారీచు కోసులో

బడునటుల్ దెబ్బకు వడగజేసె

బలశాలి యని ఖ్యాతి వడసి చరించిన

వాలి నొక్కమ్ముకే కూలగొట్టె

గోర్వ గోర్వలలచే నొప్పారు నుదధిని

కాలువరీతిగా గడచిపోయె

తే. యక్ష గంధర్వ సుర సిద్ధు లడల'జేయు

లోక కంఠకు దశకంఠుఁ దుగ్రించివైచె

రాముడన కేవలము పర బ్రహ్మమరయ

సాధ్వి భూజాత నిజముగా జగముతల్లి.

అట్టి మహాత్ముడే రాముడను నామముతో మెలఁగియుండగా బలరాముడని పేరు బెట్టుకొనిన యీతఁడెంతటి మహాకృత్యము లొనర్చి యుండెను? అని యెవ్వియో కొద్దిగా నానతిప్పించుడు.

నార—(ప్రవేశమున) ఆరాముడే యీబలరాముడని వచించిన యీక నా కిరంగమే లేదు. కావున యుక్తిగా పోరాటము కల్పించవలె (ప్రకాశముగా) వానరేంద్రా! శ్రీరామచంద్రుని నాహుబలము గుణాతిశయంబులు నెఱుంగని వానలేను. ఆమహనీయుని చాతి త్రమేకఁదా గోర్వ రామాయణ గ్రంథమై లోకమంతయు ప్రకాశించుచున్నయది. ఆ మహనీయునికి మొక్కినివారలు లేనే లేరు. ఆతని నేదైవాంశ సంభూతునిగా నెంచుచున్నవారు. అట్టివానికే “బల” శబ్దము లేదు గాని:—

తే, వృషభధేరుక దైత్యులం దిరువురొఁనొ

బక్కరక్కసులను నాతఁ డుక్కడంచె

నంతమాత్రాన బలరాముడనుటదెల్సె

రామునకు సాటియే బల గాముడెందు.

రామునకు బలరామునకు ప్రతి యంశమునందును హస్తీమశ కాంతరము లేడాకలదు. హస్తీమశ కాంతరమే కాదు. కొండకు గోవు రమునకెంత వ్యత్యాసమో అంత వ్యత్యాస మిరువురందున కలదు అంతియే కాదు మహానదికిని పిల్ల కాలువకెంత తారతమ్యమో యంత తారతమ్యము కలదు. రాముడెక్కడ బలరాముడెక్కడ!

ఆంజ—(పక పక నవ్వి) దేవా! ఋషిచర్యా! బహుచక్కగా
యోచించితివి. “బలహీనునకు బడాయిమెండు” అనినలెఱంగున నింకా
యీతనికి పౌరుషనామము లున్నవా?

నార—(నవ్వి) వైయాకరణపండితోత్తమా! లేకనేమి? ఎనుము

క. బలభద్రుడు బలదేవుడు బలరాముడు

బలుడటంచు పౌరుషనామం

బులు కలవా పైనెంచుము భళిభళి!

వాని బలశౌర్య పటుసాహసము.

ఆంజ—(కోపముతో) యేమేమీ! బలదేవుడంటివే! యీతఁ
డు దేవుడా? ఏమీ యాయాశ్చర్యము! అన్నా! ఏమి విచారము!

ఉ. భృత్యులుగా, నమర్త్యులనె యేలివచ్చె దశాస్యుడైన యా

దైత్యునిపాలునిం దునిమి ధాత్రికి మేలొనగూర్చె రాముడా

దిత్యుడు గాక జావునకు ఓటర రక్కసులొక్క యర్ధరిక

వృత్యువు వాతవేయ నతడే బలరాముడు దేవు డాతడే!

మానీంద్రా! నిజముగా యీబలదేవుడే దేవుడైనచో పాద
భూళిచే తాతిని నాతిగా నొసరించి, అతిశాల్యముననే శివుని విల్లు
పుడకగా విఱచి; భూలోకమాతయగు సీతను చెట్టవట్టి సత్యవాక్పా
లనకై కానలకేగి ఖరదూషణాదీ వేసవేల రాక్షసులను త్రెంచి ముట్లొ
కకంటకునగు సశకంతుని పుత్రునిత్ర బంధువ్యముతో బరిమార్చి
మహామునులకు మహాకారమొనర్చి; ట్టాభిషేకకాలంబున దేవతలచే
మహేంద్రాది దిక్పాలుకచేత మీజగత్సృష్టియగు స్రష్ట లయకార
కుండగు మహేశ్వరునిచేత నుతిగన్న మాదశరధరాముడు, మాజా
నకీరాముడు మాజేజెయిరాముడు, మారాముడు, మారాఘనరా
ముడు, మాసాకేతరాముడు, మత్స్యాదైవమగు శ్రీరాముడు, మా
స్వామినియే! దైవమని చెప్పవచ్చును! దేవాదిదేవుడని హామ్యిచ్చ

* నా! లేక త్రిమూర్త్యుత్మ కస్వరూపాని యెంచఁదగిన దత్తాత్రేయ
మూర్తికిఁ గూడా వైవాదాని వచింపవచ్చునా? లేక యఖిలాండ
కోటి బ్రహ్మాండమునకంతకు గొప్పకాంతి నొసంగెడు షరంజ్యోతియని
కల్పనా? ఆహా! రామశబ్దమునకు ముందు “బల” శబ్దముండుటయే
ప్రాణకంటకముగా నుండఁ పైగా “దేవ” శబ్దము కూడా యుండిన
టుల వాసుచ్చితిరే అన్నా! నామదిలో కోపాగ్ని ప్రజ్వలిల్లుచున్నది
(నంద్రు వటువటుకొని) హూం నాయొకలంతయు భగ్గన మండుచు
న్నయది. నాస్వామికంటె, నాప్రాణదైవముకంటె, నాదేవాది దేవుని
కంటె, వేఱొక దేవుడు చేతొక బలుండున్నాడా? [నంద్రులుతలఁచి] కానీ
యాబలము యాదైవశబ్దము యొక్క చేవఁ జూచెదగాక, దేవా!
ఋషింద్రా! ఆబలుండను వాని చెంతకేగి యిట్లని కల్కుము

మ బలరాముండను నేరువందు “బల” శబ్దం బొప్పుగా దీసి తా
నిల రాముండను నేరుతో మెలఁగగా నిచ్చించునో లేనినో
గలుగం జూచుకొనేయి, రెంటు నెదియో కానానాగా గావున
దెలున్ వేడెక సీరసాణి తెలవే తెంచిచ్చడే తాపసా!

నార—(స్వగతమున) బాగుగా కోపము పురెక్కించితిని. ఇక
సమరము జరుగుటకు సందేహములేదు బలరామశబ్దములో “బల”
శబ్ద మాతము తీయఁడు. సరే (ప్రకాశముగా) పావనీ! స్వామిభక్తి
యన్న నీయదియే, వహ్వ! నీకృత్య పరాభవమునీయది కాదా? నీయట్టి
భక్తాశ్రయ చక్రివర్తిని, నమ్మినబంటుచు త్రిభువనములయందును
జూచియుండ లేదు. బలే! సీసావర్ణము నీయెదుట పొగడిన స్తుత పాత
ముగానుండును వివను వినుము:—

క. పుట్టి పుట్టుటలోనే పట్టుగ
రవి బింబమీవు పండను భ్రమతో.

మిట్టితివి దివికి సాగర,

మిట్టే దాటితివి లెక్క యితడన నీకున్.

కావున వాతనితో పోరాటము నీకు బాలురతో చలగాటము వంటిది

ఆంజ—ఋషివర్యా! జాగేటికి? వేగముగాబోయి “బల” శబ్దముతోలగించు కొనుటయో లేక కలహమునకే తెంచుటయో రెంటిలోనెద్దియేని తెలిసికొని రావేడుచున్నాను. హూం త్వర. త్వర.

నార—అతవరకు మీరెచ్చటందురు.

ఆంజ—అల్లదే! పర్వతశిఖరము దానిపైన విహరించుచుండెద.

నార—మంచిది (స్వగతమున) సరే! మన మనుకొనిన యట్లే కలహము జరుగుట యదార్థము. ఏమన?

మ. బలశబ్దంబును దీయనొల్లండు కదా వైకుంఠ సద్భారత, పో

కలుషంజూడక జేయిమానండు కదా కార్పణ్యతన్ వాఱుజుండలరున్ ఘోరరణంబు యాడవకపీ ద్రాక్షిశుకున్ వహ్వరే!

తెలుసన్ శక్యమెనాదు సంతసము ప్రితిన్ తద్దినంబందునక

✓(ప్రకాశముగా) కపీంద్రా! యిదే వెడలు చుంటిని. ప్రవిదారణమే ప్రధానమని యెంచుకొనుము.

ఆంజ—అట్లులైన మరీ సంతోషము. పదండి మిమ్ములను గొంతదూరము సాగనంపెద.

(ఇర్వురు నిష్క్రమింతురు)

(తెలివాలును)

ద్వితీయరంగము.

అగ్రము

ద్వారకానగరము—శ్రీకృష్ణునివందనము.

[ఉన్నతాసనముపై శ్రీకృష్ణబలరామ సత్యకి నారదులు ప్రవేశింతురు]
బల—(మిగుల కోపముతో) మానివరా! ఏమేమీ? అకపి
గాడు, అమర్కటాథముడు అకోతిగాడు నన్ను కూసిన కూతలను
బ్రతుకైతర మీయ కూరకుంటిరా?

నార—ఏమని?

బల—ఏమని? అని చెప్పవలెనా? ఓయీ కొండమన్ని!

ఉ. రామునికంటె యెందు బలరాముడు తక్కువ సాహసంబునా?
భీమ పరాక్ర శౌర్యమున బింకపు పంకములోని, నైంచవాఁ
డేమహిమంబునం దతని కీడవఁడొక్కఁడు తక్కు భార్యనా
రాముడు కోలిపోయె బల రామునకా యగభటులేదుగా

అని వచించలేకుంటివా? అప్పుడా కపిగాడు శిరమెక్కడనో
పెట్టుకొని సగముచచ్చిన వానివలె నోరు నొక్కుకొనియూరకుండడా

శ్రీకృ—అగ్రజా! నీవాడిన మాటయే నాతని చెంత నారద
మాని వచించిన మననగ్గఱ కేతెంచి తిరుగ జవాబు చెప్పుటెక్కడిది?
వాలముతోఁజుట్టి యేవార్ధికినో విసరకుండునా విషయము చూచుచున్నాను.

సీ అవలీల యుదధినే, జవమొప్ప చిటికెలో

ధర బిల్వకాల్వెట్టు దాటినాడు

అన్ని యిన్నని జెప్ప నలవికానట్టి బల్

కొండలు చెండ్రట్టుకొన్నవాడు

రావణు కంటెను లక్ష మాయలు గల

మైరావణుని కసి మసఁగినాడు

ఒక్క డే లంకలో నొప్పారగాఁజొచ్చి

పెక్కుదైత్యుల బలి పెట్టినాడు

తే. గీ. అధిక బలశాలి రాముని కతని వలన
ఖ్యాతి తరారె యదిగాక కామరూపి
వ్యాకరణవేత్త తత్వజ్ఞుడమల గుఱుడు
వానితోబోరి గెల్చుట వట్టిదనఘ.

అతనికి ప్రత్యక్షదైవము శ్రీరామమూర్తి.

సాత్య—అగ్రజులారా! పెక్కుసారులు రామాయణ గ్రంథ
మును చదివినవాడగుటచే నాకాహనుమ భుజాశక్తి గ్రాహ్యమే
వేయేల? హనుమంతుని వలననే రామాయణగ్రంథము వెలువడినదిని
జెప్పవచ్చును ఏమంటిరా? ఆహనుమ,

గీ. అర్కవంశీకుచకర్క తనయునకు

గా రాము చెల్మియే కలుపకున్న
అంబోధి లంఘించి ఆవనిజ వృత్తాంత

మెలసి రాముని కప్పు లెలుపకున్న
సౌమిత్రి మాన్యుకై రాముడు విలపింప
వీ.కతో సంగివి తేకయున్న

రామునాలశ్యహా రాకకీలుగుటకు

నెలచు భతు కడ కేగకున్న

తే. గీ. కలదె రామాయణంబు గ్రంథరాజ
మంత యుత్కృష్టమా గాథ యడరుటనుచు
మిగుల రక్తిగా యుక్తిగా నెగడుటకును
హనుమపాత్రయె కారణం బనఘ వింటె.

బల—[కోపముతో) అబ్బో! యీహలుకలకేమి? నాకు పిరికి
మందు పోయుచుంటిరా? ఏమేమీ? నేనుమాత్ర మెంతమంది రక్క
సుల నుక్కడగించితిని?

ఉ. దెబ్బకు నీల్గడే ధరను ధేనుక దైత్యుడు వత్సదొక్కఁడే
బొబ్బకు భీతి జెందడలి భూమిని కూలె ప్రలంబదానవున్

జెబ్బలువట్టి నేలబయి చిట్లగగొట్టి గతాసు చేయనే
అబ్బుర మొందరే ఎకుని అజ్ఞలుకట్టుక జీల్చి త్రొంచగా.

[నారదుని వంకజూచి] ఋషంద్రా! యిందతిశయోక్తి
యేమున్నది?

నార—అవును నిశ్చయమే (పెదవి విటని) కాని యాతడు
వేసవేలు. మీ రన్ననో లెక్క రక్కసులను నలుగురుతో పదిమందినో
జంషియుందురు.

సాత్య—అగ్రిజా! నీవు కోపించిన నేవచింతజాలను గాని
ఆ యజ్ఞనీతనయానిచర్య రామాయణ గ్రంథరాజంబున చదువగా,
నాతడు దైత్యుల పాలిట మృత్యుదేవతయని వచించెను.

ఉ. వాలమునందు దైత్యులను వంకలు వేలుగ జూట్టి వార్చిక
లీలగవైచి చంపెను ధరిత్రిని గొట్టి వధించి నట్టి దై
త్యాళికి లెక్కలేదు పరాణ హతికిన్ వరి ముష్టి భూతకున్
గూలిన రాక్షసాధములు కోటులు మేటులటంచు నెంచనె

ఇందతిశయోక్తియుండెనేని హనుమ నీతను గాంచిన విదవ
అశోకా వనధ్వంస ప్రకరణము, లక్ష్మణమూర్ఖ కాళమందు కాలనేమి
మున్నగు రక్కసులను బరిమూర్చివచర్య, మూల బలనాశనము మొద
లైన తావులను రామాయణ గ్రంథమును జదివిన మీ కేవిదితమై
యుండు

శ్రీకృ—అగ్రిజా! ఆతడు త్రేతాయుగము వాడు మనము
ద్వాపరము వారలము. యుగ వివక్షతను బట్టి చూడ వానికున్న బల
ము, శోడము, సాహసము, ఆయువుమన కుండదు.

న కృతమువకంట త్రేతమును నెన్నంగ త్రేతము కంట ద్వాపరం
బతులిత ద్వాపరము కర వారిమూడు మును మర్త్యులు

తలికిని నాముక్త బలము దైర్యము లాది క్రమక్రమంబుగా
గతమగు గాన నాహనుచు కందము పోగవగూడ నెంతయున్

గావున నేదోవిధముగా నాతని సమాధానము పెట్టి కంపుట
మనకు శ్రేయము.

బల—(లేచి కోపముతో) అనుజా! ఏమిది ప్రాకృతినివోలి
యిట్లు పల్కుచుంటివి? ఒక్కకోతిగాడు వనచరుడు అవుతారమూర్తు
లమగుమనలను అహంభావముచే దిరస్కరింపుచుండ నెన్నడో జచ్చిన
వానిగతిగా నూరకుండ మగియెవవా! ఏమీ నీయభిప్రాయము.
“బలరామ” శబ్దములో “బల” శబ్దము తొలగించుకొని వట్టి “రామ”
శబ్దముతో మెలంగ మగియెవవా! లేక రామ శబ్దము స్త్రీలింగముగా
మార్పుకొని గాజులు చొడిగించుకొని యింట సూరించుచునియెవవా!
ఎంతసిగ్గు, ఎంతలజ్జ! సాటివారలు విన్న నవ్వరా! ఓయీ నారదా!
బుద్ధి విశారదా! ఇదే వినుము.

మ. బలరాముండను వేరునందు బలశబ్దంబొప్పుగా దీయనే

హలమున్ జేకొని యిట్టి కుశ్శచుగు వాక్యంబుల్ ప్రలాపించునా
ఖలు మూర్ఖుడొక పెట్టుతో నిలను నే ఖండంబు లొనట్లుగా
సలుకన్ కుండిన సీరపాణినె చిఫ్తీ శాఖామృగక్షుల్లకా!

ఓయీ! నీవుపోయి నామూర్ఖుని యుద్ధ సన్నద్ధునిగా గమ్మను.
సాత్యకీ సేనాసమేతుండవై పైనముగమ్ము తమ్ముడా! నా వెన్నంట
దవా! లేక నింటను గాచుకొనియుండెదవా?

నార—(స్వగతమున) సరే మన మనుకొనినయట్లే సంగ్రామ
ము జలుగుటకుసంశయములేదు (ప్రకాశముగా) దేవా! శ్రీకృష్ణా!
నన్ను మీరలుకలహ కారణుడనివనించినను సరే కాని యాకపిగాడు
క్రిందు మీదెఱుంగక “బలరామ” శబ్దమునుండి “బల” శబ్దము
తొలగించ వలసినదని ప్రేరిత ప్రలాపములు విన్నట్టి నామనమెకోధా
నలముతో మండిపోవ నిశ్చయము గానా సమయంబున నీబలదేవుడే

యచటనున్న హలముకొలది శిరముపై బెట్టినురీమాటాడకుండునా;
మీరెక్కడ? వాడెక్కడ? హస్తీమశి కాంతరము.

ఉ మీరవతార మూర్తులు ఆమేనులు నవ్యయు లప్రేయల
ధారులు నీజగత్త్రితయ ధారణకట్టి మహాత్ములైన మీ
తోగణ మాచరించుటకు తూకొన నెంచుట యాననీముఖం
డూరక నేలబోవురది యొయ్యన నెత్తికి పొరముకొంటమే.

కాక వానికట్టి గర్వమా! మిగుల శాంతమూర్తులును దిగంత
యశో విశ్రాంతకీర్తులునగు శ్రీరామమూర్తికి బంటుకీంద బంటుయై
యుండి యిట్టి తొందర వాక్యంబులుచ్చుగింది సంగరంబునకు ధీకొననెం
చుట యారాజేంద్రుని కీర్తికి భంగము కాదా? దేవా ! యిష్టట్లు
నాకపిగాని గర్వ మణంచుకుండా యుండరాదు.

సాత్య—మిట్టిపడువాడే గిట్టక మానడు

శ్రీకృ—(స్వగతమున) ఇది “బలరామ గర్వభంగ” ప్రకరణ
కదా! నేనీతని పెన్నంటిన అది జలుగదా. కావున యుక్తిగా జవా
బిచ్చి యొక్కనినే పంపెద (క) కాశముగా) అగ్రిజా! మనకింకను వైరు
లు కలరు. మరమందఱ మొక్కపెట్టుగా నాష్టవంగాధముని తాకుటకే
వెడలిన తలుపుసీసిన యింట కుక్కలు ప్రవేశించినట్లు వైరులు మన
యంతపుర జొచ్చి అల్లరి చేయుక మారు ఆకారణంబున నేనింటివద్ద
కాపుండెద. సాత్యకి పురిచుట్టు కావలి కాయు చుండును. మురహర
హయగ్రీవ సేనానాయకులతో నావానరుని పొగరడంచుము. ఆశాఁడు
నీకు లొంగని యెకల నేనేవచ్చెను.

బల—(ఒక్కపెట్టున నవ్వి) తమ్ముడా ! ఎంతమాటాడతివి ?
ఒక్కకోతి గానికై మీరింతమరస నావెంట రావలెనా? చూడుము:—
ఉ. వారిము బట్టి యెత్తి చుక బయ్యగొట్టి యనంతరంబునన్

శ్రీరగ తీర్వ తీర్వరసు త్రిప్ప గుహున న్ధి మధ్యకున్

గూల గిరాటు వేసెదను కూలి వికుంతము నున్న గాము ముం
గాలను వ్రాలి మొట్టలిడ గావలెగా బలరాము చేతకున్

(అనిలేచి) తమ్ముడా ! సాత్యకీ నీవు సమరభేరిని వేయింపుము.
మురహరహయగ్రీవాదులకు కబుకు పంపుము శ్రీకృష్ణా! అంతఃపురంబు
నతి జాగకూకుడవై మెలంగుము, నారద మానీ ! మారాక యా
కపిగానికి కృతఃకరుణము. జాగుచేయ వీలులేదు. రండు

తక్కినవారు— మంచిది

[అందరు నిష్క్రమింతురు]

(తెరివాలును)

తృతీయరంగము.

—

ద్వార కానగరప్రాంతము—కొండలప్రదేశము

[ప్రవేశము. ఆంజనేయులు]

ఆంజ—(కృతఃకరుణః) ఏమీ యింకను నారదమకాని రానే
లేదు.

మ. కలహంబందున చేయిగల్పుటకు గా గాంక్షించెనో లేదో యా
బలరాముండతి భీతిజెంది బలశబ్దంబున్ దొలగింపఁగా
నెలమిన్ సమ్మతి నొందెనో యటులగాదేని చమూముక్తుడై
అలుకన్ దాకిగ వచ్చునో వినుట కత్యానంద మయ్యెం గదా.

[మరల యిటువటుచూచి) ఓహో! సరే అల్లదే మానివర్చుడ
రుదెంచుచున్నవాడు ఏదోయొకటి యిప్పుడే తేలగలదు

(శ్రీవేశము. నారదుడు)

నార—సావనీ! యీకాలములో మాటలకు బెడరు వారుం
దురా?

ఆంజ—అనగా బలశబ్దము తొలగించుకొనుటకిచ్చించ లేదా?

నార—ఏలాగున యిచ్చగించును అతనికి హనుమ త్రేతాయు
గమునాటి వాఁడనియును తాను ద్వారము వాఁడ ననియును తనకు
న్నబలము దాఁడ్యము నీకుండదనియును మదిలో “ఊహ” కైకిమా
త్రము:—

ఉ. త్రేతమునాటి నాయుఁజుడు తెంచున, వ్యాపర కృష్ణుడైన స
ద్భాత ప్రియాగ్రజుఁడు బల భద్రునితో బలదేవుతోడ ని
ర్మాతలయస్థితుండు బల రామునితోడ రణాతిధేయమున్
చీరినిగోరగా నిడక వీడిన దిట్టరె పెద్దలిమ్మహిళ.

అని వచియించె.

ఆంజ—ఆ. అటులనా? నాకును భుజమాలు తీటగానే యున్నవి
ఏలాటి త్రేతాయుగము. ఎన్నటి రామ రావణ సంగ్రామము ఆకాల
మున నెన్ని వేల నెన్నిక్షుల నెన్నికోట్ల వాంఛలను రూపుమాపి యుం
టినో. యది గతించినది మొదలిప్పుచున్నది చలిచీమనైనను జంపి
యెలుంగ. నేటికి మీదయవలన ముచ్చిగించుచుందుని యనుగ్రహ
మున బలరామాదులతో సంగ్రామము పొసగినది. ఆహా! యేమి నా
యదృష్టము?

క. రామాని భృత్యులను కరణ,

రాము నెలుగుదును పొందు క్రిద్రోహశుట మా

రాము నెదిర్చి సరే బల,

రాముని నేడుక నెదనగు రామ త్రికంబుకా.

సరే అది యట్లుండనిండు.

ఉ. రాజులందెంచెగా బరళురాముడు చెండ్లతెలుగు నట్టి వి
భ్రాజితశాలి యిట్టై ఘరామునిచే నవమాన మొందె యా
రాజసమూర్తికంటె బలరాముడు నెందున గొప్పవాడు స
త్తేజము నందునా మిగులతేజువ నందున వీర యందునా?

ఏమి? యుద్ధమనగా ధీతజెందునని తలంచెను కాబోలు. అట్టి
శ్రీరామచంద్రుని భృత్యుడని యెఱుంగఁడా!

నార—కపివర్యా! బలరామాని తలంపు వట్టిదిగా నెంచరాదు
నీవు త్రేతాయుగము నాటి వాడవు. వృద్ధుడవు ఆకారణమున బల
రాముని యొగటరివై యెట్లదెచ్చెనవు. యుద్ధ నైపుణ్యముకూడా మఱ
చియే యుండువు.

క. రాముని దాడియనంగ బల,
రాముడు తన సేనతోటి రణరంగములో
భీమపరాక్రమ విక్రమ,
రామ త్రితియంబుగతిగ రాచునునిన్నున్.

అనగా షరంగరలైన నైవ్యముతో బలరాముడు రణరంగములో
రాము, షరళురామ, బలరాముడనుమూడు రాములగతిగా తాకును.
నీవేమిచేయఁగలనో నాకు దోచకున్నయది.

ఆంజ—అదియా! విాసందియము నాకు ముసలితనము లేకం
డగ బలము చెడకండగా యుండులాగున వజ్రననియగు భూజాత.
వట్టాభిషేక కాలంబున వరమిచ్చియున్నది అందువలన బలము చెడ
లేదు. ఇక సంగ్రామ నైపుణ్యము మఱచితివంటివా అస్త్రప్రయోగ
మసలే యెఱుంగను. శస్త్ర మెప్పుడును వినియోగించి యుండలేదు.

క. దైవమొసంగిన గాళ్ళను,
భావింపఁగ జేతులుండు బాణములేలా?

కావసిన రాలున్నవి,

దేవా వర్షింబు గతిగ లెగకురిపింతున్.

నాకురాళ్ళె బాణములు వృక్షములే ఖడ్గములు.

(అంతలెఱిలో కలకలము)

నార—సరే సైన్యము దానయినది.

అంజ—ఇదే యీకొండ శిఖరము పైకిఁబోయి రాళ్ళవర్షముచే శత్రుహతంబు గావించెద. (అని కొండశిఖరమున కెక్కును)

నార—ఏనొక వియక్తప్రదేశమున డాగి యీపోరాటము కనుల పండువగా గాంచెద. (అని నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము బలరాముఁడు మురహర హయగ్రీవులతో)

బల—ఏడీ కపిగాడు ?

క. మనరాకకు మనఘాతము,

మనవీరకు భయముచెంది మాయంబై యా

వనచర మెటకో తోకను,

ముణుచు కరిగె కాకయున్న పోరదె మనతోన్.

ముర—దేవా! మురహరుని దెబ్బకు హరహరా చని యా హరి నేలఁ గూలకుండునా?

హయ—హయగ్రీవుని వ్రేటునకు రెండు తునియ లవకుండునా?

అంజ—స్వగతమున ఓహో! నేను పారిపోయితి నని యెంచు చుంటిరి కాఁబోలు! సరే నేనున్నట్టు సూచింపఁజేయుటకై యీతాల వర్షము నొక్కసారి కురియింపఁజేసెద అని దడదడ తాలను దువ్వను.

బల—ఏమిటీ శిలావర్షము. అని [పైకిఁజూచును.]

ముర—[పైకిఁజూచి] అదిరా కోఁతిగాడు.

హయ—ఇదేమిటోయి నారదుడు వీనిని గూర్చియేన గోరం
తలు కొండంతలుగా వర్ణించి యున్నవాడు

బల—ఓయీ! వసచరుడా! మాటాడవేమి! కపిగా!

క. నలుసంత కలనా లేవో

బలశబ్దము తీసి రామ వచనము పేరన్

మెలగెనవో లేకుండిన

కలహమునకు రమ్మటంచు కబురంపిలివా

కానిమ్ము నీమద మడంచుటకై—

క బలభద్రుడు బలదేవుడు

బలరాముడు బలుడు వచ్చె బలమును జూన్

బలిముఖ! రాతమ్మిదె నిన్

బలెన్నెట్టక విడడు బలుడు పాటిరగానీ.

నీనొక్క బలశబ్దము దీసికొన మంటివే! ఎన్ని బలశబ్దములు
చూపితిని? చూడు. [హలమ్మపైకెత్తి] ఇదిగో హలము జాగ్రత.

ముర—దేవా! యీకోతిరూప మందు మూరెనుపొడవు
లేదు ఇదియా మనల నెదిర్కొనుట. [వైకిజూచి] కోతీ! తిమ్మడా!
రావేమి! [అని కేకలు వేయును.]

హయ—ఓయీమల్లు! మల్లుడనియా కజ్జాకు కాలు దువ్వు
చుంటివి?

ఉ. గ్రావములన్ జరించుచును కాయలు శండ్లను మెక్కిహాయిగా
ద్రావుచు నిర్ఘరమ్ముల జలంబుల మ్రాకుననుండి మ్రాకుకున్
తీవిగ దూకుచున్ మనక ఢీకొని యాబలదేవుతో హయ
గ్రీవ మురారితో గలను కెంచుట మృత్యువు తెచ్చుకుంటయా.

నీపాపము నేటితో బద్ధలైనది రారమ్ము.

ముర—ఓరీ అటవి నట్టి! ఓరీ! వెకిరింత! ఓరీ! తరులమోర మొకమా! 3

క. మారాకకు భయమొందుచు

సోరుగ మేరుగు సరికి శైలశిఖరమున్ *అనియలులు*

దీరుగ జేరితి చాఠా

రారమ్ము పదమున నల్పి రాచెదనేలన్ *వాదనములు*

[అని మీసము ముప్పి తన కాలు క్రిందబెట్టి రాసి చూపుచు]

అంజ—[స్వగతమున] వీరలు నన్ను దుర్బలునిగా యెంచి యన రాని మాటలను చున్నాను. [ప్రకాశముగా] మురహర హయగ్రీవు లారా!

ఉ. స్వేచ్ఛగ బ్రేల నేమిటికి శ్రీహరి వక్త్ర మొసంగె నంచునో

తుచ్ఛునుష్యులార! అతి దుర్బలులార! ప్రగల్భులార! నా

పుచ్ఛము చేత మీకుతుకముల్ మూడి పెట్టి గ్రహించి యీమహా కచ్ఛములోనికి వయితు కట్టరసాతలమంటులాగునన్.

యిదే కాసుకొనుండు. [అని తన నాలము కొండనుండి ముర హర హయగ్రీవులవరకు బెంచి వారల కంతమునకు బిగించి తన చెం తకు లాగుకొని] ఓరీ! దురాత్ములారా యిచ్చుడు పేర్లుడు. నమ్ము లనీతాలవై బెట్టి యొక దెబ్బతీసి నడివార్ధికి విసరివైచెద బలరాడు గిలరాముడు కూడా హడలవలె. [అని వారలను గుంజును]

బల—[వైకింజూచి] అహ! వీడెవడో మహాశూరుడు వలె నున్నాడు అంతయెకాదు రాముడీతని ప్రత్యక్షదైవ మాకారణమున వీని కపజయ మనుమాటయుండదు.

ముర, హయ—[గజగజ వడుకుచు] ఓయీ! కపిరాజా!

పండనము

చ. ఎరుగక నీమహాత్వము కపీంద్ర! సహింసగాని వాక్యమున
త్వరపడి యాడినందులకు తత్ఫల మిప్పుడె పొందినారమా
పొరపడె బుద్ధిపండ్లగులుపొల్పున లెండులు వాయగొట్టి మ
మ్మరతి? హోవుమయ్య శరణార్థుల మైతిమి వ్రాలితజ్జలన్.

ఇదే సమయము లంటితిమి. శరణుశరణు [అని పాదములు
వట్టును]

ఆంజ—ఓయీ! నై న్యాధిపతులారా! ఎంతగట్టిగా ప్రగల్భము
లను వచించితిరో అంత తేలికగా లొంగిపోతిరే.

ముర, హయ—అయ్యా! మూరెడు పైకెగయువాడె బారె
దుక్కిందికి కుంగును.

ఆంజ—సరే! ముమ్మాటికి శరణమంటిరా?

ముర, హయ—ముమ్మాటికేకాదు పది ముమ్మారులకు కూడ

ఆంజ—(సంతోషముతో) పూజ్యులారా! మీతప్పులేదు
మీరు మీస్వామికార్యార్థమై యేతెంచితిరి. శరణార్థులగుటచేమా
పూజనీయులు.

ఉ. రాముని బంటు బంట రఘురాము పదాబ్జము గొల్పువాడ శ్రీ
రాము కటాక్ష వీక్షణ పరంపర కర్ణుడ నేను గాన మా
రాముడు మున్విభీషణుని ప్రార్థన గాంచి శమించె అట్టి శ్రీ
రాము హితోపదేశ గుణ రక్షకుడై మిము నేడు వీడితిన్

పోపొందుఁ ఎన్నఁడిట్టి బుద్ధిహీనపుసల్కులాడకుడు [అని క్రిందికి
దిండివేయును]

ముర, హయ—బలదేవా! నమస్కారము. మేమిట నిష్వము.

[అని పాటిపోవును]

బల—[స్వగతముచ] అయ్యో! నీదెవడోపిడుగువలె నున్నవాడు
లేకున్న

ఉ. ఒక్కడె నాఁటగా జుధియొక్కడె లంకిని గూల్చె, జంకులే
కొక్కడెత్తుచె రక్కసుల నొక్కడెలంక దహించె, శంకలే
కొక్కడెరచ్చె రావణుని నొక్కడె సేతకు నార్తదెల్పె, శం
పెక్కిన శూరుఁడౌట జయధేరిని వైచెను రాక్షసాళిలోన్
కావున వీనితోఁబోరాటము మరకా రాటమే ఏదోయొక
మాయపన్ని ఆవలకు దాటుటయే మంచిది. ఏమన?

చ. గెలచితినేని దైత్యులను గీటడగించిన యట్టి జెట్టియా
బయనకు కోరిగాఁజొకఁడు పైగొన లెక్కను మాటకంట నే
గెలువక పోతినేని యొక కేశము కోడె యిదేని చిత్రమో
బలుఁడు మహాబలుండనె దుఃప్రధిహెచ్చగు వేయి రెట్టులన్

అందుచే నొకమాయఁన్ని ప్రస్తుత మిచ్చటనుండి తప్పించుకొని
తండ్రిత నీనిని జయించుటకై యత్నింతము [ప్రకాశముగా] కఠిందా!
నీకుకలహమే కావలెనా! లేక రాను హితోఁ దేశమే యవసరమా?

అంజ—అయ్యో! రాక్షహితోఁ దేశమాలించి చాలా నిరమ్మలై
నది వీనులకు విందుగా నది యెద్దియో నెలవిచ్చిగన్న కృతార్థునిగా
జేయుఁడు

బల—అటులైనచో బాగుగా వినము.

క. రాముని యనుంగు శిష్యుడు

భూమిని వాయుజుఁడు గాన పొల్పరంగా

నామహానీయుని మాటకు,

నేమాత్ర మతిక్రమింప నఘమగు కాదే!

అంజ—సాక్షాత్ప్రాంశ సంభూతుండగు రాముని మాటకు జవ
దాటు వారెవ్వరు. అటులొనర్చిన పాపము కాదా!

బల—సరే అది ముమ్మాటికి నిశ్చయమేనా?

అంజ—ఓహో! కాదనుటకు నాతరమా?

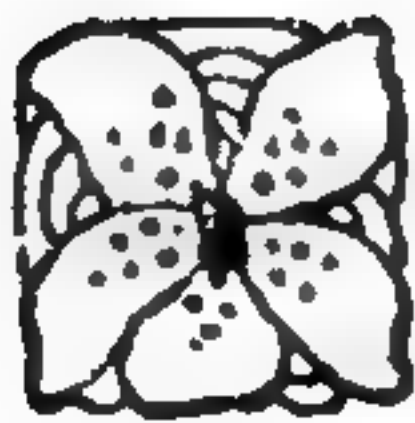
బల—సరే! అట్టులైన నచటనుండి కాలు కదల్చకుము. ఇదిగో
అది యేదియో తెల్పెద. (అని నిష్క్రమించును)

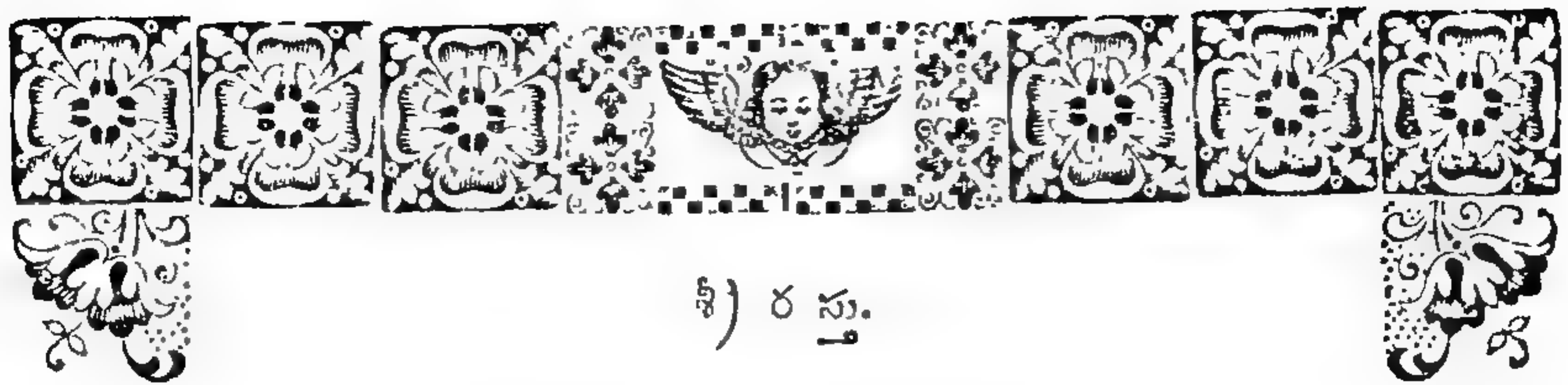
(తెరలో)

రాముడనగా బలరాముడని యెఱుంగవా? వాయుజుడన భీముడని
యెఱుంగవా? గదాయుద్ధములో నేర్పుటలో నాకాతమ శిష్యుడని
యెఱుంగవా! మూర్ఖా! నీచదువ్ర చట్టుబండ లవా పో. పో!

అంజ—ఆ. ఏమీ? బలశబ్దము తొలగించు కొనలేక, నాతో
గలహింసలేక, పారుపోతు మాట లాడు చుంటివా నిలు నిలు. (అని
(క్రిందికిదూకును.)

[తెఱవాలును]

శ్రీ రస్తు.

శుభమస్తు—అపిఘ్నమస్తు

గ ర్వ భ ం గ ము

—శ్రీకృష్ణ—

అందు

గరుడగర్వభంగము

ద్వితీయాంకము

ప్రథమరంగము—శ్రీకృష్ణనిభవనము

శ్రీకృష్ణుడా సత్యభామతో నున్న తాసనముపైఁ బ్రవేశించును)
సత్య—దేవా! తరువాత యేమయినది? బావగారు సుక్షణగా
యింటికి జేరిరికదా?

శ్రీకృ—చెల్లీ! చేరినవాఁడు గావున సంతోషముగా నున్నయది,
సత్య—దేవా! కోపించుకొనకుండు సత్య చనువుచే నాడుచున్నది.

క. వాడుదురు పెద్దబావల,

నాడంగులతో సమానమది గాకుండా

యోడినవారలు దురమున

నాడంగులతో సమాన మగుగా పురుషుల్

శ్రీకృ—సఖీ! ఇదియూ కథానా సమయము. ఆకపివర్షుఁడు
మాయన్న చేసినమోసమునకు కుడితుండై యున్నవాఁడు. వాని నిటకు
రప్పించి కోపము చల్లార్పవలెను.

సత్య—అతఁడెటు కెట్లువచ్చును?

శ్రీకృ—గరుడనికై కిబురు సంపాదించి.

[అంత లోకలో]

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మ స్వరూపంబెవడు?

సత్య—దేవా! మాటలోనే యాతఁడేతెంచినవాఁడు.

[ప్రవేశము గరుడఁడు]

గరు—దేవా! సమస్కారము. దేవీ! పందనము.

శ్రీకృ—స్వస్తి. ఓయీ! భక్తశిరోమణి! నీవలన మాకొక కార్యము కావలసియున్నది.

గరు—దేవా! నెలవొసంగుఁడు.

సత్య—మన గరుత్మంతుని క్రొత్తవానినిగా నెంచి యర్పించు చుంటిరేమి?

శ్రీకృ—ఓయీ! ఆపూర్వ స్థవర మొకటి మన ద్వారవతీ ప్రాంతమున విహరించు చున్నది.

గరు—దేవా! వానినిఓకుఁ గొని రావలెనా?

సత్య—షిగుల నాగ్రహముతో నున్న వాని నెటుల తెచ్చెదవు?

గరు—ఆమ్మా! ఆగ్రహమునకు గతందేమి?

సత్య—మాబావగారు దానిని లేపి యున్నవారు.

గరు—అందువల్లను రానియా? అటుల కాకుండినచో:—

క. ముక్కలబియ్యపు గింజను, కిక్కి

కలచుకొనుచు నెగిసి పాతెమి గతిగా

నెక్కిని యాకపిగాసిని ముక్కున

గలచుకొని తెచ్చి ముంగల సిడ్డుదున్.

శ్రీకృ— నీ వంతటి వాడవే యగుదువు కానీ—

సత్య—[లేచి] : పూజ : కళా : విజ్ఞాన : సత్యము “శివము
శివునిమీద భక్తి చెప్పలమింద” అనునామెతగఁ బైః బొల్లు బొల్లు

మాటలచే నామీఁదప్రేమ గలగిల్లు వచించుటయే కాని క్రియ
యంతయు భీష్మక ర జనందనిపై నయేగఁదా మనసు ఉత్పవీక్రహము
వలె యేనెందులకు మీఁచెంతఁ గూరుచుండవలె.

(కోపము నభినయించి నడచుటకు ప్రారంభించును)

శ్రీకృ—(లేచి) చెలీ! ముందున కొక్కడుగు వై చితివా నావై
యాన. అటునిలుచుండుము. అటులకోపించిన దే నిలువగలనా? [ఆడు
గాజని]

తే. గీ. గరిత నీవాఁడి చూపుల గతిని గన్న
మదచు తూపుల కంటును పదనుగల్గి
హృదయగోళము నందున ముదిత జొచ్చి
తాఁమును గూర్చి నుదికి సంతాప మొసఁగె

గరు—(స్వగతమున) ఓహో! యీమెను బతిమాలుటలోనే
కాలమంతయు సరిపోవును కాఁబోలు కాక నీమె కెందులకీకోపము.

సత్య—ఆ చాలు ఈబతిమాలుట కొత్తలాయేమి?

శ్రీకృ—కోపించుకొనుట నీకు మాత్రము కొత్తలాయేమి?

సత్య—ఆ తెలిసినది. మీబంధారము. “మాటలు తేటలుమా
యింట మాపట్టభోజనముమీయింట” యను రీతిగా సత్యయం దను
రాగము చూపుట వట్ట వర్ధిల్లుమాటలతోనే మీర లుపకారసూన్యు
లు. పనులు సత్యవల్ల నెఱవేఱవలెను. వాళి రుక్మిణీయెడజూపవలెను.
సత్యవల్ల గారవము సంపాదించవలెనా? నిత్యము వై వర్ధిలలోబడి
యుండవలెనా? ఒక్కటి యోచింపుడు!

ఉ. నరకుండు లెక్కనేచుక రణాంగణమందున మిమ్ము నొంప నా
తరుణమునందు నేతొడరి తాఁకిక యుండిన యాయసీక మే
తెఱంగున మారునో తమరు తిన్నగ యోచనఁ జేసి యున్న నీ
నెఱి నను చిన్నబుచ్చుటకు నెంతయు మీమది యిచ్చగించునే

శ్రీకృ—అవును నిశ్చయమే. కాని యిప్పుడెందులకీ కోరిక మునుకుఁగారణము.

సత్య—చెలియకున్న మీ సేవకు నేయడిగి తెలుసుకొనుండు.

శ్రీకృ—ఓయీ! దీని నేమంటిని?

గరు—(నసుకుచు) అయ్యా! మీరేమంటిరి!

సత్య—ఆ నీవా ప్రభు సేవకుఁడవు కావా! నీకు మాత్రము నిజమెక్కడినుండి వచ్చును? “రెండు రెండె కొండపా” యను గతిగా మీయిద్దరు సమానులె. నేను వెడలెద. (అని ముందుకు నడుచును.)

శ్రీకృ—చెలీ నీవు కోరించుటకూడా యొకవిధమైన యందమే ఏమంటివా?

చ వెడ మొగమిట్టె వెట్టి చెలి వెక్కుకు తిర్గి గమించునట్లునీ నడక విలాసమున్ హాయిలునాట్యము లాడు పిలుందు లందువా ల్లడ పెడబంతు లబ్ధి మగ సల్పెడు గంతుల రంతులందమా యొడుపు కనంగ నాకకరె యొక్కవిధంబగు చొక్కు నీయెడన్

నేను నీదెస నొసరించిన తప్పునుజెప్పి ప్రసన్నురాలవగుము.

సత్య—దేవా! గ్రుడ్డికన్ను మూసిననేమి తెలిచిన నేమి?

శ్రీకృ—అటుల నెంచినచో నిన్నింతగా బ్రతిమాలుదునా?

సత్య—(వెనుకకు తిరిగి) ద్వారకానగరంబున నెవరి సహితముగా నుంటిమని వచించితిరి.

శ్రీకృ—(జ్ఞప్తి నభీనయించి) ఓహో! రుక్మిణీ సహితమని వచించినందులకా యీయాగ్రహము.

గరు—దేవా! ఆమాట నిశ్చయమే, ఈమెదగ్గల యాండగా నామె ప్రసంశ యెత్తనేల?

శ్రీకృ—ఓయీ! ఖగేం వా! కపిమృగి వద్దకేగి శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకా నగరంబున సత్యభామా సహిష్ణుడై” యున్నవాడు. నిన్ను త్వరితముగా రావలసినదిగా నాజ్ఞయిచ్చిరని చెప్పుము.

గరు—చిత్తమెట్లు నే. కాని వాడు మాట వినక రానిరక్షమున దండనోపాయముగా గొని వచ్చుట కాశ్చర్యమేనా?

సత్య—వేటేమమ్ముడుగవలెనా?

గరు—కుంచిది సెలవు. (అని నిష్క్రమించుచు)

శ్రీకృ—సత్యా! నీయాగ్రహ కాలమందొక వైచిత్ర్యము ను గనిపెట్టితిని

నీవు:—

చ. కనుబొమ కుంచినట్లు శరకాండము వేయగఁ జూచెనాకయిన్
మనసిజుఁ డీవు కన్గ విని వచ్చిక గొల్పిన యశ్వదూరకే
ఝుణగ్ఝుణ నారికోల్చె కనునైగ యొరర్చిన యశ్వశంధువో
ధనువును పాటవై చెకద తన్ని! యదేమి విచిత్రమో సుమీ.

సత్య—దేవా! అందు విచిత్రమేమి యున్నది. కోపభావము తోనే నెప్పుడయితే కన్బొనులను విజృంభితనో అప్పుడే మీకులొంగను కదాయను నభిప్రాయముతో మారుడు మీపై బాణ వర్షమును గురిపించ జూచెను. ఎప్పుడయితే ద్రుష్టిని ప్రసరింపజేసితికో అప్పుడు మీకు ప్రసన్నురాలనైతిను భావముతో అనగా గొంత వలకు లోనై తినికదా యని నారిని మాత్రమే మ్రోగింఁజూచెను. ఎప్పుడైతే కనునైగచేసితిరా అప్పుడే పూర్తిగా మీకు లొంగిపోతిరను భావముతో అనగా నిందు బెట్టుసరి లేదను తలంపుతో ధనువును జాట విడిచిన వాడు అదియటండనిండు.

క. బెట్టుసరి లేని కలయిక, వట్టి రసాభాసము కనుపట్టుచు నదియే

బెట్టుసరికలిగియుండిన, ఉట్టిపడిన సరసభావ యుక్తముగుండున్.

శ్రీకృ—అందులకయే కాబోలు మాటిమాటికి కోపగించుచుందువు.

సత్య—అట్లులేనకాని మీరు లొంగుబాటునకు రానేరారు.
(అంత తెఱలో)

శ్రీకృష్ణుని రాకకై బలరాముడు వేచియున్నవాడు ఆమహానీయుడెక్కడ.

శ్రీకృ—చేలీ! మాఅన్నగారిని దర్శించి యామహానీయుని యాగ్రహమునల్లార్చెన.

సత్య—నుంచిని. రండు నేను కూడ మీతోగొంతవఱకు వచ్చెన.

(నిష్క్రమింతురు)

(తెరపడును)

ద్వితీయరంగము

ద్వారకానగర ప్రాంతము—కొండలసమూహము.

ప్రవేశము ఆంజనేయుడు.

ఆంజ—ఇక్కడకు రామ బలరామ పరశురాముల దర్శనమైనది. “బల” శబ్దముతోలగించు కొననిమ్ము కొనక పోనిమ్ము కాని యా బలరాముని దర్శనము కేవలము మారామమార్తిసాక్షాత్కరించి నట్టు గనపట్టు చున్నయది ఆరాముడే యీరాముడు కాడు కదా? (ఇంచుక తలవంకించి) అబ్బే! అదివట్టిమాట ఆమహానీయుడు త్రేతాయుగము నాటి వాడు. ఇయ్యది ద్వారము. కాని యింతయుగ భేదమున్నప్పటికి రామ రావణ సంగ్రామము నిన్ననో మొన్ననో జరిగి నట్లు ఖున్నది. ఎందువల్ల ననగా:—

సీ అబ్ధిదాటిన యప్పుడలసిన నెమ్మొయి బ
 డలక యింకను గడగ లేదు
 అనిలో దళాసున్ని యణగారు గ్రుద్దినరే
 యి నొప్పింకను దీయలేదు
 సంజీవి కొండకై చవలు త్రోవను జన్న ప
 దముల తీపింక వాయలేదు
 అసురులతోఁ బోరు నప్పుడాన్చిన
 యట్టిగొంతు నొప్పింకను కుదయలేదు.

తే. గీ. రామ రావణ సంగ్రామ క్రమశుద్ధి
 కన్నుగవ కిప్పు డొప్పుగా గట్టినట్లు
 మొన్న మొనమొన్న జరిగిన తెన్ను తోచె
 తలచు త్రేతాయుగము కథ ద్వాపరమున.

సరిగ యిప్పుడికి లెక్కచూచినచో త్రేతాయుగప్రమాణము
 పంజ్జిందులకుల తొంబది యారువేల వత్సరములు. ద్వాపర ప్రమా
 ణముఎన్నికలకుల అరువైయారు వత్సరములు ఆయుగములోఁ గొంత
 గతించిన పిమ్మట రామరావణసంగ్రామము జరిగినను నింక ద్వాపరము
 కొద్దిగా గడనున్నను యుద్ధము ముగిసి యిప్పుడి కిరువైలకుల వత్సర
 ములైయుండు. అహా! యెంత విచిత్రము. మొన్న మొన్న
 జరిగినట్లున్నది. మారామచంద్రుని దివ్యావతార పెట్టు మరల కను
 గొందును. అన్మహారీయుండు పుర్రోక్షున మిత్తువన్న సమయముసమీ
 పించు చున్నయది. ఓహో!

మ. రామసన్న్యాసాధామ సుందరరామ హృత్కమలాలయం
 బోమహాత్మ నివాసమున్ గొని యొప్పుగా తరి కోరికల్
 జేమ మీరగ స్వాచో నిల వేల్పునైన నయోధ్య శ్రీ
 రామ! జానకిరామ! రాఘవరామ గన్పడ కోరెదన్.

(ప్రవేశము గరుడుడు కొంతదూరములో)

గరు—(స్వగతమున) ఓహో! వీడు చూడగానొకచిన్నికోతి.
వీనిని శ్రీకృష్ణుడు కడకు రెండు చెవులను నులిపి మరీతీసికొని వెళ్లెదను.
ఈనూత్రమునకై భయమేల? [సమీపించి] జయము జయము కపి
రాజా!

అంజ—(తటాలున చూచి) ఓయీ! నీచెవ్వుడవు,

గరు—నే నెవనినిగా గన్పట్టుచుంటిని.

అంజ—అక్కలుగల క్కివిగా నుంటివి.

గరు—(తలయూచి) ఆ. అలాగునా? నేను ఖగరాజును.

అంజ—ఎందులకై తా మేతెంచిరి.

గరు—నిన్నిట నుండి గొనిపోవుటకు.

అంజ—ఎందు నిమిత్తము.

గరు—ఎందులకా? “శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామా సహితుడై
ద్వారక యందున్నవాడు. అమ్మహానీయుని యనతి చొప్పున నిన్నిట
నుండి గొనిపోయెను.

అంజ—శ్రీకృష్ణుడు దెవ్వడు. సత్యభామయెవ్వతె?

గరు—ఓరీ మూఢా ఎంతవఱకు వచ్చినది నీకుని? యింతమాట
యిదివరకున్న వారు ముందనిబోవు వారలుకూడా యుండరు. నీవొక్క
డవే యిప్పుడికి కనుపించితివి. ఊ జాగ్రత!

ఉ అరయగ కృష్ణుడు దెవ్వడు మహాసతి సత్యయెవరై యంచు నొ
శ్శేరుగక ప్రేలేడివు జగధీశునె యజగదంబనే ఖిలా
తిరుగ జవాబు చెప్పకరుదెంచినచో సరెకాని వారి యు
త్తరువును మీఱినేని బలిదంబుగ నెత్తుకపోదు నిప్పుడే.

ఆంజ—(స్వగతమున) వీడెవడో నోటికి వచ్చినట్లు ప్రేలుచున్న వాఁడు వీనికి గూడ గర్వభంగము గావలె. కాని యింకా నమ్రత చూపెన. (ప్రకాశముగా) పక్షి రాజా! అంతకొందరయేల? కొంచము పశమింపుము.

గరు—(స్వగతము) మనమెంత బింకముగా మాటాడిన వీడెంత లొంగుబాటునకు వచ్చువాఁడు. కావున యింకా నాప్రతాపము చూపి వీనిని డంగుపుచ్చి భయ భ్రాంతునిగా నొనర్చిన శునకమువలె నావెను వెంట రాగలడు. (ప్రకాశముగా) ఓయీ! వలీముఖ! నీనిమత్తము వచ్చినవారెవరో స్త్రీకైఁపంపిన వారెవరో యెఱుంగుదువా?

చ. గరుడుఁడు పన్న గాశనుఁడు కై టభశత్రుని వాఁకానుండు వి
ష్కర సముదాయ మంతకును స్వామియతండరుదెంచె పంపువా
డరయగఆదివిష్ణు వసురాంతకుఁడాద్యుడటంచెఱుంగు మిం
కెరిగరుదెంచకున్న పయినేమగు నీనియెంచు మామదిన్.

ఆంజ—(స్వగతమున) వీడు నన్నొక అలసునిగా నెంచి విరస ముగా వచింపఁ జొచ్చినవాఁడు. ఇంకా కొంతవఱకు వీని ప్రతాపము జూఁగనిమ్ము (ప్రకాశముగా) ఘహత్మా! పక్షి రాజువని యెఱుంగక మన్నించుట మానితిని. అందులకై నాపై నలుక చెందక మీప్రభు వగు శ్రీకృష్ణుఁ డాదినారాయణమూర్తి యొనర్చిన కృత్యము లేకరు పెట్టుము.

గరు—ఓ. ఆలాగున దారికిరమ్ము. ఆహనీయుని చర్యలువినుము
నీ. చనుబాలు త్రాగుట సరియెఱుంగనినాడె

పూతనయను దాని పోగరుమాన్చె

నేలపై బ్రాకుట నేర్చి నేర్వనినాడె

ధరపై నవద్దల నొరగఁజేసె

చిట్టి చిట్టడుగులు పెట్టనేరనినాఁడె

అలతృణావర్తుని బిలుకు మార్చె
మద్దపల్కులగతి సుద్దెఱుంగనినాఁడె

ఖలు శటాసురు నిలనుగూల్చె

తే గీ. భళిర! గర్భాష్టమము పాసి పాయకమునె
కంస చాణూర ముష్టిక ఘనుల త్రెంచె
కృష్ణుడనంగ నెవ్వనిగ నెంచినావా
అనఘు డవ్యయు డచ్యుతుఁ డభవుడెన్న.

అంజ—(తెలియనివాని వలె) ఆ అటులనా? అయితే గొప్పవాడే
గరు—ఓయీ! యిందులకే యద్భుత పడుచుంటివా? ఓకపీళ్లు
డా! ఓకోనమన్నీ! “ఎద్దురకేమి తెలియ నటుకులరుచి” యను సామె
తగా నీకా మహనీయుని, యాపరమ పూరుషుని, యాపరాత్పరుని,
యాపరంథాముని ప్రభావమేమియెఱుంగుదువు.

సీ. అమర నాయకుడల్లె అతివృష్టి కురిపింప

గోవర్ధనము గోట గొన్నవాఁడు

కమలాసనుఁడు కిన్క కార్చిచ్చు పనుపంగ

విడియంబుగతి పుక్క పెట్టినాడు

మృగ్భక్షణకు తల్లి యెగ్గొడ భువనముల్

పదునాల్గు నోటఁగన్పఱచినాడు

యమునితోఁ బోరాడి సమసిన సహజుల

తెచ్చి తల్లివ్యధను దీర్చినాడు

తే గీ. అద్ధిరాజుచే మెప్పొంది యవని బడసి

మించి ద్వారకాపురిని నిర్మించినాడు

కృష్ణుడనంగ నెవ్వనిగా నెంచితీవు

అప్రమేయుఁ డప్రమేయు డవ్యయుఁడు సుమ్ము.

అంజ—(తలపంకించి) అయిన నవ వచ్చునేమో?

గరు—ఓమూర్ఖుడా! నీక్రోతి చేష్టలు పోనిచ్చుకొనవు.

ఉభాతిగ జీవకోటికిని ప్రాణము నిల్పెడు వాయువందు సం
భూతుడవైన కానగును బుద్ధియు సుద్ధియు నెట్లు వచ్చు పో
క్రోతిని, కోవ త్రిమ్మరిపి, కొమ్మ మెకంబవు దిట్టనొను నా
ధాతను నిన్ను -ట్టి మరుతాత్మజుగా సృజించి నందుకుకా.

అంజ—[స్వగతమున] ఓహో! వీడు మనలోకువ బాగుగా
నెంచి నాడు. కానిమ్ము వీనికింతకింత చేసితీతెన. (ప్రకాశముగ) ఖగ
రాజా! కోపించుము. అండలు తెలిసినవా రుందురా.

గరు—(స్వగతమున) చాలామట్టుకు పీనిపెంకితనమణిగినది.
మనఁగా కాకు లొంగినవాడె. ఇంక శ్రీకృష్ణుని వద్దకు మూడు నిమిషం
బులలోగొనిపోనగును. ఇంకావీడెంతో బలవంతుడను కొంటిని భయ
ములేదు. ప్రకాశముగా] ఓయీ! ఆతడనురాంతకుడు.

సీ. అలఘుదైత్యులకెల్ల బలుడంచు నుతిగన్న

వృషభాసురుని వేటె వేసినాడు

మానిసి దిండ్రులో మాయావిద్యైన ప్రి

లంబాసురుని వేటె లాడి నాడు

మూడు చెర్వుల నీరు ముక్కోటి సురలఁదా

నించిన ధేనుకఁ ద్రొంచినాడు

బ్రహ్మ విష్ణులఁగొడ పైకొని ధీకొన్న

కేశవో మునినుగ్గు చేసినాడు

తే. గీ. కాల యవన జరాసంధ గహ్వరీశు

లెంద రెందరినో మడియించి నాడు

కృష్ణ బలరాములవతార జిష్ణులంచు

నాది పరమాత్మలో సంశ యంచునెంచు.

అంజ—ఆ ఏమిటి! శ్రీకృష్ణుడవగా నెవ్వడో మహానుభావుండును కొంటిని. ఓరీ! మూర్ఖా ఇదివఱకు ఘడియక్రిందట నన్నుగని వెఱగొంది పిరికి పందవలె పాటిపోయిన బలరాముని తమ్ముడా? “బల” శబ్దమును తోలగించు కొనలేక తలవంచుకొనిన బలరాముని ప్రియానుజుడా మూర్ఖా! సమరమునకు మగవాడవచుచు బయలు వెడలి విషుఖుడై వెన్నిచ్చినవాని సోదరుడా? అట్టి వాని సేవకుడవు నీవు మాత్రమాతరగతిలో, జేరవా! ఓరీ వాచాటా! పోపో.

మ. బల శబ్దంబును దీయలేక జెయిగల్పనలేక నాతోడఁ గల్లులు వాక్రుచ్చి రచించి మోసములు పాటాడెంగఁదా వాని నే పలుకన్నీ కెటు నోరువచ్చెను పర బ్రహ్మాంశజుండంచు నో పలువా! యీషయిఁ బల్కితే నటుల నిశ్చింతాడగాఁ దన్నెదన్.
బహుజాగ్రతగా మాటాడు. ఇవిగో [అని కాలెత్తి చూపుచు]

మూర్ఖ
ఉ. మర్దన మెంతబాగుగ సమర్థతతోనొనరింప నౌషధం
బర్ధమెయ్యె గుణబెసఁగు నట్టుల నూరక పిన్న పెద్దనే
యర్ధ మెఱుంగలేక రహివ్యర్థము లాడెడు వాని గట్టిగా
మర్దన చేసినేని గుణచుర్దనమై గుణవంతుఁ డౌనుగా.

కావున యీసారి నోరెత్తిన మెత్తగ మర్థించి మరీపంపించెద.
జాగ్రత జాగ్రత.

గరు—[కోపముతో] ఓరీ కోతిగా నామోకాలంతలేవు. బాలకులాటలో కాలి బంతినితన్ని నరీతిగాదన్నినచో గ్రోసులోబడగలవు. చూడుమిదేనాపరాక్రమము. హూం.

శా. కాలన్మాంసము గ్రద్దతన్నుకొని యాకాశంబుపై కొప్పుగా
వీలగ్ధవుకు బోవుభంగి తులువా వీలన్ నినున్ సుల్బగా

గాలం దన్నుకబోయి కృష్ణుడ యుగ్మంబందునన్వైతునా
తాలంకుండును మెచ్చ మేలనుచు నాదైత్యారి కొండాడగాన్

[అని మీద కలియంబడును]

అంజ—[ఆకసమెత్తుపెరిగి] ఓరీ! దుగ్మదాంధ!

ఉ. ముక్కునుబట్టి యిట్టునటు ముందుకు వెక్కుకు గుంజి పిమ్మటన్
బుక్కలువాయగొట్టి మెడపుచ్చుకు నావలకున్ గిరాటువేయ ని
న్నిక్కడ నుండి ద్వారవతి నీప్రభుచెంత పడేటటుల్ ఖలా
దిక్కును కళ్ళెయిండిన సధీశ్వరులొద్దకు బోయి నేడ్వనా.

[అని గరుడుని ముక్కుఁబట్టుకొని గుంజి రెండురెండులు వాయిం
చి] తులువా! అయినదా గర్వభంగము.

గరు—గజగజవణకుచు స్వగతమున అమ్మ! వీడెవఁడురా? ఆక
సమంతపాడు గెదిగినవాఁడు వీనింజూడభయమగుచున్నయది. (ప్ర)కా
శముగా మహాప్రభో! అపరాధము. అపరాధము. శమింపుండు
శమింపుండు.

అంజ—అపరాధము సల్పినని పాదాక్రాంతుఁడవుకమ్ము.

గురు—చిత్తము అట్లనే (అనిహాదములపైవ్రాల్చును)

అంజ—ఉ. సరే లెమ్ము. (అని లేవదీసి) సరే జాగ్రత జాగ్రత

క. అపరాధిని ఊమియింపుము,

నపరాధ మొనర్చితంచు నాడెనువానిచ

గృహతోడ, గావుమని మాన్యునతి రఘూ

ధ్వహుని యాన నిన్నిడిచితిగా

అందువలన బ్రతికితిని పో పొమ్ము (అని నెట్టితోయును.)

గురు—[తూలి నితిచి స్వగతమున] బ్రతికితిని యీపూటతో
నాయంతటి బలవంతులు లేరనే గర్వమడంగినది. (ప్రకాశముగ్గదేవా!
సెలవొసంగుండు.

అంజ—మంచిది నద రెండడుగులు నేనుకూడా వచ్చెదను.

[అని యిద్వరు నిష్క్రమింతురు.]

[అవనిక జారును]

తృతీయరంగము

[ద్వారకా నగరము—సత్యభామ యొక్క కేళీమందిరము]

[ఒకసోపాకుర్చిపై జారిగిలిపూరుచుండదగ్గరగా సత్యకూర్చొనియుండును]

శ్రీకృ—సత్యా! యింత యాగ్రహమోదులకు? దిసమునకు జాము
లెనిమిదియైనప్పటికి పండ్రెండు జాములు నీయింటనే యుండుటమా
మూలైయుండగా:—

ఉ. పాత్రతెలుంగకీపు ననుపల్మరు దూషణ చేయుచుంటివో

సాత్రజితీ! నిను నివ్విడచి జాంబవతీసతి మిత్రవింద నా

మిత్రతనూజనాగ్నజతి మెల్తుక రుక్మిణి భద్రలక్షణా

క్షేత్రల నెవ్వరింట కడుసేపు వసించుచు నుంటి చెప్పుమా

సత్య—మాటల కేమికొదవ? పిన్ననాడు మీయమ్మ ఉగ్గు
పాలతోగలపిపోసిచిచ్చడు ఎన్నిసారులు భీష్మక రాజపుత్రుని గార
వించి నన్ను న్యూనతపఱచి యుంటిరివైకిమాత్రము సత్యయందనురాగ
వర్తనులై యున్నట్లు వర్తించురు. అబ్బో:—

ఉ. మాటలు తీసి యిక్కడను మాటని మగ్గువ యక్కడూరకే

నేటుగ నిల్చుచిచ్చటను నిక్కముగా మదియాడ. వట్టి స

య్యాటలు నాయె డందు మరునాటలు నామెతో నర్చిపై గనన్

వాటముగాను చెప్పుటలు పల్మరు నేర్చితిరేమి చెప్పుదుక

ఏదియో నేర్చుచలెనన్న ముందుగాబొంకు నేర్చువలె ననుసామెత
మీవల్లనేపుట్టబడినది.

శ్రీకృ—చేలీ!నిశ్చయమే ఇదియంతయు నీయొక్క స్నేహప్ర
భావమే.

ఉ. మారుని శాస్త్రచుదుఁ, సమస్థునిగా నొనరించి తీవ్రయే
తీరున నెట్లు బొంకునెడ దిన్నగ నుండునొ నేర్పితీవె,యే
సారున మాటలాడునెడ చచ్చొన నాడునొ నేర్పితీవె,యే
సారసనేత్ర! ఒజ్జవయి సల్పిత విట్టిః ప్రభావ పండితన్
సత్య—నాపాతము నాకేర్పించు చుంటిరా?

శ్రీకృ—అందలి సాచ్యత మెఱుంగని తక్కువారలకున్వర్పిం
చిన నేమిలాభము?

సత్య—ఏమీ? ఎప్పుడు మీఁన్నులు నాపైనే యుంటవి కాబో
లు తక్కువారలను ప్రశంసించు రేమి?

శ్రీకృ—తక్కువారలు టక్కులలోను టక్కులలోను నీకంటె
తక్కువవారలే.

సత్య—అవును నిశ్చయమే.

నీ భీష్మక సుతవట్టి బేలబెబేలగు,

కాళింది తెలియని గోలగోల

భల్లుకాత్మజ మహా యిల్లాలు వెల్లుల్లి,

నాగ్న జితైన్నగా నంగనాచి

మిత్రవిం దెలుగదు పాత్రిత పాత్రిత

లక్షణ కేరిపై కక్షలేదు

రాధ పాపము సర్వ సామహసాదను

భద్ర నెంచగ మొద్దు భద్రమరయ

తే గీ, సత్య యొక్కవై యిందరి చానలందు

విగుల నెఱజాణ జగజాత తెగువ కాంత

యనెడి యక్షతలు మమమూర్ధాంగమందు

వైన నాజన్మ సక్షత్ర ఫలము సుండు

శ్రీకృ—సఖి యింతమందిసుందరాంగులలో నీపేరు ముందునకు
వచ్చుటమాత్రము పైపై నున్నదా?

సత్య—ఆ. చాలు చాలు.

(ఆంత శైలిలో)

శ్రీకృష్ణమూర్తియొచ్చుట నున్నవాడు (కొంచమూరకుండి) సత్య
భామా సమేతముగా వచ్చుటకూర్చొనియున్న వారనియా వదించు
చుంటిరి.

శ్రీకృ—చెలీ! గరుడుని కంత స్వరముగా నున్నయది.

సత్య—అయినచో వాయుజుడు కూడా వచ్చినవాడే

(ప్రవేశము గరుడుడు)

గరు—(పొణగుచు) దేవా! దేవీ! నమస్కారము

శ్రీకృ—స్వస్తి. క్షీరాజా!

ఉ కన్నులనుండి హర్ష పులకాంత బాష్ప ప్రవాహ భారచే

బ్రహ్మదనంబుతోడ దనరు వక్త్రము నేడిటు మారియేలకో

కన్నుల నుండి దుఃఖ భయంకంపిత బాష్ప ప్రవాహ భారచే

విన్న దనంబుతోడనరె టేడుకవక్త్రమిదేమి చెప్పమా.

సత్య—ఓయీ! ఇదివరలో వదించిన ప్రగల్భము లేమయినవి?

గరు—దేవా! యేమని వచింపను?

మ అసలే కోరికకదా యతడు నయి నెలాంకుండు కావించె చె

క్క సకంబందుల కక్కసంబు పడితా కాదంబరింద్రావి న

ఘోసగెన్నే నెరుంగగ కుండె నటమీఁదే నాడనాపల్కులన్

వ్యసంబయ్యెను తేలు పొచ్చి నటులా పాపాత్ముఁడొప్పారె గా

సత్య—సరే. బాగుగానున్నది. అసలేక్రోతి. అది కల్లుత్రాగి
నని దానిపై దేలుకుట్టినదట ఇంక దాని వికృతి చేతలకు లోటేమిటి
యనుసామెత సార్థకము లోనికి తెచ్చినదాయేమి?

శ్రీకృ—ఓయీ! నీవు ముందాతనితో నేమని ప్రస్తావించితివి?

గరు—మీయానతియే నాతనితో వచించితిని. అందుపై తోక్రి
కత్తోక్కిన త్రాచువలె లేచి కృష్ణుఁడెవఁడు సత్యయెవత యని దుర్భా
షలాడుచు నేను రానని ఖచితముగా బల్కిన వాఁడు.

సత్య—స్వామి నేవకుఁడవైయుండి స్వామినితిరస్కరించినందుల
కూరకుంటివా?

గరు—అందుపై నేను కోపించి పైబడగా నాతఁడు మంటికి
మింటికినొక్కటిగా నెదిగి.

చ. ఎడమ కరంబు నాసఁగొని యేమని బల్కెను క్రింది మీఁదికిన్

వడి వడి గుంజి తక్కుకయి బాగుగ సాచి తగిల్చె లెంపపై

దడ దడ పండ్లు రాలుగతి దాళున పెట్టెడు భంగిపైగ నే

ల్పదునటు త్రోసె దిక్కుగల పట్టున చెప్పక పొన్నుటంచునన్.

సత్య—ఆహా! బలవంతుఁడవగు నిన్నే యాక్రోతి గాఁడింత
పని చేసినా?

శ్రీకృ—ఓయీ! జరిగినది యేమో జరిగినది. అది “గత జల
నేతు బంధనము. అందులకై కుండవలదు. మరల నీవాతని చెంతకేగి”
అయోధ్యాపురమున శ్రీరాముడు సీతాసమేతుడై భరత లక్ష్మణ
శత్రుఘ్ను లిరు పార్శ్వములందును కొలువ విధిషణ సుగ్రీవాదులు
కైవారములు సలుప సప్త మహాబుఘలు స్తవమొనర్ప నిడు కొల్విన
నున్నవాఁడు. నిన్ను దర్శనార్థమై రావలసినదిగా నానతి యొసంగిరని

వచింపుము. ఆతఁ డిదివరలో నిన్నెంతగా పరాభవ వింఁచో యిప్పు డంతకంటె వేయింతల సంతోషముతో నిన్ను కాంగలింఁచుకొని గార వింఁచును

గగ—[గుండెలు బాదుకొని] మహాత్మా! యిక నన్ను బ్రతు కనీయరా?

చ. సతతము ద్వారకాపురిని సాత్రజితీ సహితుండవైన న
చ్యుత మిముగూర్చి మీఁపనుప చొప్పున నిక్కము వల్కినంతనే
ప్రతిఘ మనస్కుడై దవుడ వల్లగు వేటటు చావఁగొట్టె గా
గతమయినట్టి త్రేతయుగ కార్యము గూర్చి వచింప నమ్మునే.

ఇదివరలో నూడెడు గతిగా కొట్టిన దంతము లిప్పుడూడి భూ మిపై రాలునట్లుగా జావఁగొట్టుట నిశ్చయము కావున భక్త వాత్స ల్యమును జూపి యీ కార్యభారము నాపైనుండి తొలగింప ప్రార్థించె దను. ఆసంగతి యటుండ నిండు.

ఉ. ఆతత భక్తితో మిగుల నాతురతక వెనువెంట నంటి న
న్నాతఁడు రాఘవుండగల వట్టువ జూపు మటన్న జూపున్లే.
రీతిగ గల్లు రామనివలీముఖనాథు విశ్వేశనాదులన్
ద్రేతపు వర్తనంబుగుదెంచుట యెట్టులు ద్వారకంబుననన్.

దేవా! ఆటుల జూశకున్న నన్ను బ్రతకనిచ్చునా? నేలను బెట్టి కాలను రాయడా? స్వామీ! యిక నన్ను బ్రతుకనిచ్చెడు తలంపు మీకు లేదు కాబోలు.

సత్య—ఓయీ! ఆతఁడు రాఘవేంద్రుని చూపుమని వెన్నంటిన తిన్నగా మాయింటికే కొని తెమ్ము. ఆపైన నీమహనీయుఁ డున్నాడు. నీవు చల్లగా జారనగును

శ్రీకృ—ఓయీ! ధయముజెందక యీసారి కూడా యత్నింపు
ము నీప్రాణమునకు నాప్రాణచంద్రు వేయుదునని నమ్ముము నిజము
గా నీకాహుటము వచ్చిన నన్ను తలంచుము

గరు—చిత్తము ఇదేసెలవు (అని నిష్క్రమించును)

సత్య—దేవా! నిశ్చయముగా నాకపివరుండిట కేతెంచిన
రాముడేడి? సీతయేదీ?

శ్రీకృ—ఓసీ! ఇదియా నీయోచన. ఏనే రాముడను.

సత్య—అయినచో సీతను నేనే.

శ్రీకృ—నీవు భూమిజ వేషమును దాల్చుకావు.

సత్య—నాకంటె సమర్థు లెవరు?

శ్రీకృ—విదర్భ రాజ తనయ.

సత్య—(లేచి కోపముతో) జాలు జాలు. నిశ్చయమే నేను
ధర్మ జాతనుగా నెట్లు మారుదును? అంత చాక చక్రమేది?

సీ అతిశాల్యమున నాటలాడెడు హదయన

కరమున హరువిల్లు పెలుకలేదు

జనకుని యాజ్ఞమే వనవాసము కేగు

ప్రియునాధు వెన్నంటి వెడలలేదు

అపదన్న కునబ్బి పో పొమ్మటంచును

కరమొప్పు మఱచినెగ్గాడ లేదు

ఆకస్మికముగా నవహరించుకు బోవ

దనుజ నాధుని యింట వసరలేదు

తే గీ. ఎంచ బలమేది? తెగువేది యీరనేది?

ఓటికి తరమేది? భూమిజ తెలుగు దేవ!

అలఘు సత్తాజితి కొక సాహసము తక్కు

లేదు వెనుకంజయనునది లేదు మాకు.

అందులకుదాహరణము. కావలయునట్టిరా! వరకాసురుని బలములో గేలినేయుటయే?

శ్రీకృ—ఓసీ! ఒక తుక్కు రక్కసిని యుక్కడించి నందులకే యింతగా నెక్కిపడు చుంటివే. ఆభూజాత బలమును వినుము.

చ. అరయగ లోక కంటకుడైయైపట్టి యాదశకంఠ పాశ్రు.పై
వరలి గుణంబులన్నిటను ప్రబ్ధి పితామహాకంఠ, కల్గి ము
ష్కరత త్రిలోక కంటకుడుగా జరియించు సహస్ర కలతునిన్
దురమున శుంకగా సలిపి త్రూచె ఫలితజ, మెచ్చగా సురుల్.

ఆసంగతి యెఱుంగుదువో లేదో. ఆగ్రంథమునకే “సహస్ర కంఠ రామాయణము లేక సీతా విజయ మని” నామాంతరము కలదు. అదియేకాని నీవలె:—

చ. వనితరొ పారిజాత ప్రసవంబునకై ధన్యు మూర్ధ మందునన్
గనరుగ సాచి పుచ్చెడమకాలున దన్నిన రీతి భర్తనిన్
బనిగొని తన్న లేదు బహు బాధ లగాధము నందు మున్గిన్
గినక నెఱుంగదాకతన కీర్తి వహించెను సీత ప్రీతిమై

సత్య—(ఎగతాళిగా) దేవా! అంతటితో మీయుపన్యాస ధోరణి కట్టిపెట్టుడు ఇంక నాయుపన్యాసము వినుండు. చెడ్డవారలు చెడ్డవారలు గారు.

ఉ. తక్కువగ నిట్టిపాదమున తన్నిన యంతనె పారిజాత మ
మృక్కరొ! తెచ్చె కృష్ణుడు మహా మహా శూరుడు స్వర్గ నాథునే
నుక్కడిగించె నన్న యశమొప్పుగ దక్కెను మీకు దక్కె స
త్యక్కట యంత గర్వియనె డాయకీర్తియె నాకు దేవరా!

అందువల్లనే “పారి జాతాపహరణ” మను గ్రంథ మొకటి ప్రచురణ మైనది. మీపేరు ప్రస్తుత దానివలననే మరింత హెచ్చయినది.

అనఁగా నావలనమీపేరుబయిటకువచ్చినది. అలాగుననే భూమిజ వలన
రామాయణమును గ్రంథము వెలువడినది. రామునకు కీర్తివచ్చినది.
ఎట్లంటిరా? జానకీ;—

ఉ. పాయక భర్తతో వెడలఁబాటకయుండిన మాయ లేడి నా
ప్రాయత గోరకున్న మరదచ్చటనుండియె పోకయున్నదై
తేయ విభుండు సీతనెటు స్తేయము నేయును జేయకున్న రా
మాయణ గ్రంథమేది? రఘుమంతుని పేరుప్రతిష్ఠ లేవాకో.

కావున మేమిర్వురము సమానులము. ఆకారణమున జానకీవేష
మునకు నేను తగుదును గాని తక్కిన యింతు లెంతమాత్రముతగరు.
ఆ యెప్పటికితగరు.

శ్రీకృ—వేషము భూమిజ తెలుగుగా నొప్పు కున్న?

సత్య—ఇంకవిమ్ముల నెప్పు డేవిధమైన కోరిక కోరనేకోరను.
ఇంక నేవిషయమునకు ముందంజ వేయను. తగుదురని ప్రతి సంగతికి
ప్రయత్నఁడను. వేడేల? ఏనే భూమిజ వేషము నొప్పించలేక యుండిన
నియ్యదియే కథగాఁగొని “సత్యాగర్వభంగ మను” నాటక మొకదానిని
ప్రచురింపఁజేయుఁడు.

శ్రీకృ—మంచిది. ఇదియే జ్ఞాపకముంచుకొమ్ము. పద జానకీ
వేషమునకు యత్నించుటకు.

సత్య—మంచిది.

(నిష్క్రమింతురు)

(తెలువారును.)

—

చతుర్థ రంగము.

—శోభన—

(ద్వార కాఘరముయొక్క బయలు.)

(ప్రవేశము ఆంజనేయులు ముకుళిత హస్తంబై చిన్నరూపముతో)
మత్త. రామ! రూపమునందు సుందర రామ నామమే యొప్పుగా
రామ! దేహము కాంతి సుందర రామ చామన చాయగా
రామ! భూమిజ భర్త సుందర రామ సద్గుణధామ! ఓ
రామ! దర్శన మిమ్ము సుందర రామ యాఖ్యుని వేలుపా!
రామా! రాఘవ రామా! దశరథరామా!

దండకము.

శ్రీరామ రామా! వికర్తాన్వయాం బోధి సోమా! దయాపూర్ణ
ధామా!ఖలవ్రాతకుడండ యామా! ఆయోధ్యాపురీ సార్వభౌమా
మనంబందునీనామమే ధ్యాన్మమున్ సల్పుచున్నట్టి యాయంజనేపుత్రు
నైజూపవేప్రేమ పట్టాభిషేకంబు నందిచ్చి యున్నట్టి యాపద్వరంబిహ్వ
డీద్వాపరంబందునల గూర్ప సౌమిత్రి శత్రుఘ్నులు నీవనలింజామరల్
ఛత్రముల్ బట్టకై కేయసూనుండు కైహరముల్సల్ప సుగ్రీవుడ
దైత్యనాథుండుభల్లూకతేకున్ బలేసప్తవాచయ్యముల్ వేద మంత్రం
బులన్ బాతముల్సేయ సీతా మహాలక్ష్మీతోఁగూడి సాకేత పట్నంబు
నందుండగా దన్ధనంబీయగా గోరెదన్దేవ! భక్తాళినింబో)వ నీవే
కదా దిక్కు స్వామి! సమస్తే! నమస్తేనమః.

అహా! యెట్టివగవాడైనను సరేయిప్పట్టునయేగుదెంచి మారా
ముని వృత్తాంతము చెప్పిన వానిని శిరంబు చెక్కులు మూర్ఖుని
భుజముపై నిడుకొన కుందునా?

(ప్రవేశము గగుడుడు)

గురు—[స్వగతమున] బ్రతికితిని. ఇంక భయములేదు. ఇప్పుడే కదా రామచంద్రుని వార్తచెప్పిన వానిని మూర్ఖులను బెట్టుకుందునని వచించినవాడు (ప్రకాశముగా) కపివర్యా! గగుడుడిదే నమస్కరించు చున్నవాడు

అంజ—మర లేల. వచ్చితివి?

గురు—(వణకుచు) శ్రీరామచంద్రుడు శీతామహాదేవితో భరత లక్ష్మణ శత్రువు సహితుడై సుగ్రీవజాంబవంత చిగ్గీషణాదులు కొలువ సత్తమహాముఖులు వేదములు విరిచి నయోధ్యాపురమున నున్నవాడు మిమ్ములనుగొని రావలసినదని యానతియొసగుటచే వచ్చితిని.

అంజ—(సంతోషముతో) ఏమిటితండ్రి! ఏదీ నాయనా! మజ్జన కుడు రామచంద్రుడే, మాజనని భరణిజయే! మాయేలికఅర్కనంద నుడే, వహ్వయేమినాయద్రుష్టము నిశ్చయమేనా?

గురు—అస్మత మేయైన సరల బ్రతుకెక్కడిది.

అంజ—ఆ సరే? యిట్టిసంతోషవార్తచెప్పినందులకు శిరంబు మూర్ఖునిచెక్కులు ముద్దుగొని కాగిటకు చీసికొందునురమ్ము.

గురు—(స్వగతమున) కాగిటబట్టినులిమివేయఁడుకదా! [ప్రకాశముగా] అయ్యా! భయమగుచున్నది;

అంజ—భయము వలదు

క. ఈవును నేనును దేవుని సేవకులముగాననందు చెలికాండ్రమెగా

గావున మద్దిడు చెక్కుల భావింపుము విందుక్రింద ప్లగాధిపతి

[అని చెక్కులు ముద్దుగొని] నాయనా! ఖగవతి!

తేగీ. మధురిపువు తనజగమనే మహాలు మధ్య

దీప్తికయి వ్రేల్చు విద్యతు దీపమవగ

మించి కనువారి కనులు మిర్మిటుల గొలుప

దివము నడుమను వెలిగొందు దినమణిగను

ఇప్పుడు సరిగా రెండు యామములైనది. నేను మధ్యాహ్న సంధ్యావందన ముత్తరసమున తీరమునకేగి నిర్వర్తించుకొని యొక యామములో నరుదెంచెద నీలోగానా రాక వజ్రనీజనకులగు సీతారాములకు శ్మశనము.

గరు—చుంచిది. (స్వగతము) బ్రతికితిని. [ప్రకాశముగా] నెలవు

[అని నిష్క్రమించును]

అంజ— ఇంక జాగెందులకు ఉత్తరమహాసముద్రమునకు వెడలెద

(అని రివ్వాస మింటికెగయును)

[తెలువలును]

శ్రీ రస్తు.

శుభమస్తు. — అవిఘ్నమస్తు.

గ ర్వ భ ం గ ము

అందు

సత్యాగర్వభంగము.

~~అవిఘ్నమస్తు.~~

తృతీయాంకము.

ద్వారకాపురము — రుక్మిణి అంతఃపురము.

(శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణి సహితుడై యున్న తాసనంబున ప్రవేశించును)

శ్రీకృ — చెలీ! భీష్మకరాజనందని! గరుత్మంతుడేమి వచించి
వేడలెనో యెఱుఁగుదువుకదా? ఆసంగతిని గూర్చి యత్నింపక. నూర
కుండుట మన మాపావని యంద విశ్వాసమును జూపినవారము కా
మా? ఏమంటివా

చ. అతివ్యధనొంద త్రేతను దశానను నింటను నబ్ధిదాటి ని
న్వైతకి మదీయ తేమము సవిస్తరమున్ దెలియంగజెప్పి ఓ
యతివ త్వదీయ భద్ర మెఱుఁ గంగను నాకడబల్కి యిర్వురక
సతత సుఖాభిదేలునటు సల్పిన వాని నెఱుంగవో చెలీ!

రుక్మి — దేవా! ఏమిటల నెలవిచ్చుచుంటరి? యుగ భేదము
జన్మ భేదము కలిగినంతమాత్రమున మఱచితి ననుకొంటిరా? పూర్వజ్ఞా
నము లేదనుకొంటిరా ఆగతము తెలియదను కొంటిరా?

శ్రీకృ — అటులైనచో వానింగూర్చి కొంత శృత పరుచుము

రుక్మి — (నవ్వి) అటులైన దేవా వినుండు.

ఉ. వాయుజుడంజనీ సుతుడు పావని భక్తుడు కామ రూపి రా
మాయణ గ్రంథ పాత్రమున మానుగ ముఖ్యుడు రాజ్యభారమున్
హాయిగ బూనువేళ మనలాతడు దర్శన మింక నొక్క ప
ర్యాయము గోర ద్వారమునందున నిత్తునటంచు నాడమే.

శ్రీకృ—చెల్! ఆగుము మనము సాకేత పురంబున రాజ్యాభి
షేక కాలంబున నేతీరుగా నుంటిమో? నేడాతనికి దర్శన మిచ్చు కా
లంబునకూడాయటలనే యుండవలెను కదా? అప్పుడే వారిప్పుడెట్లు
వత్తురు.

రుక్మి—దేవరకుడెలియని సంగతి కలదా? నానోటవినవలెని
తమకుతాత్పర్యము కాబోలు ఐనవినండి.

నీ రాముడేయగు మును లక్ష్మణుండవగ సా

త్యకియగు భరత శత్రుఘ్నయుగము

అక్షారుడొకదా యర్కతనూజుండు

కృతవర్మయే పులస్త్య సుతుడుసుండు

కన జాంబవతితండ్రి మునుజాంబవంతుండె

సవతాలులేడ్తురు సప్తఋషులు

ఈద్వారవతియెగానెన్న యోధ్యాపురి

వసుధ యాదవతతిష్ఠవగగణము

తే గీ. ఎంచ శ్రీరామ విభుడె శ్రీకృష్ణ విభుడు

మిగుల సుచరిత్ర నీత రుక్మిణియె సుమ్ము

గాన లోకేమి కల్గింపగాను నేడు

నాడు పట్టాభిషేకము నాటివనము.

కావున మీరలు త్వరపడుడు కపిరాజు సంధ్యానుష్ఠానములు
జరిగించుకొని యేతెంచునని కదా ఖగరాజు వచించియున్నవాడు

శ్రీకృ—సత్యకొక గర్వమేడ్పించు చున్నయది.

ఉ. తన్ను సురూపమందునను ద్రవ్యము నందున జ్ఞానమందునన్
 వన్నెగు విద్యయందవరి ప్రాప్తిమ పల్కలయందు మించు వా
 రన్నులమిన్నలందు గన రాగన కూడని గర్వభావయై
 యున్నది యిప్పుడాగరువ మూఱడు భంగి నొసర్చ గావలెన్
 రుక్మి—దేవా! సత్యకు గర్వముగాక మరియొప్పురి కుండును?

ఉ. శాయక రేబవల్ గనక స్వర్గమటంచును సత్యయింట నే
 హాయిగ గాలమున్ గడుపు టందును, పష్టిగడెల్ సయాటలం
 దాయపెతోనె పుచ్చుటయు దానను మీఁదగు లోకువెంచి తా
 రాయసవర్తియై మిము నలక్ష్యముగాగని గాంచు మమ్ములన్
 కావుననిందు దానితప్పేమియులేదు మొదటమూర్ధమునకెక్కిం
 చుకొని యిప్పుడు దిగమన్నచోదిగునా!

శ్రీకృ—సఖి! భర్తప్రేమ చూపించినచో భార్య రాయసవర్తి
 యై మెలఁగవలసినదేనా?

రుక్మి—వారల యొక్క స్వభావమును బట్టి యుండును.

శ్రీకృ—ఆనఁగా మగవానిని బట్టియా మగువను బట్టియా?

రుక్మి—ఇద్దరి ననుసరించి కూడా యుండును.

శ్రీకృ—ఆనఁగా.

రుక్మి—అయినచో విమగ్ధునగా వచించెద వినండి.

చ. మగఁడు సరాగముల్ జెలిమి మచ్చిక జూపుకొలందికొందరౌ
 మగువ లణంగి వంగిన యమాయకుల చాటున పిందివోలె నిం
 పుగ గడుభక్తితో మెలఁగు పొంగుచు కొందరు టింగురంగుగా
 వగగను సంచరింతురదె వ్యత్యయమై దనరాలు తాఁగకున్

శ్రీకృ—సరే తెలిసినది. భర్తప్రేమ సాధ్వికి వినయమును
 భర్తరాలికి పెంకితనమును గూర్చుననియా భావము. నిశ్చయమే.

ఉ. ముద్దుకొనంగ వచ్చు నయమొక్కజెల్లెను నాలినందునా
ముద్దుల తారతమ్యమును పోల్పగ రాదుగ నెందు జెల్లెనన్
ముద్దుకొనంగ నొక్కకడుపున్ జనియించిన ప్రేమ, భార్యనో
ముద్దుకొనంగ నద్ది వలపున్ జనియించిన ప్రేమ కాదాకో

అటులనే ముద్దునువది యొకఁటియైనను చెల్లెలియందు వేరు
గాను యిల్లులునందు వేరుగాను వర్తించునటుల పూరుషుఁడు చూపు
ప్రేమ సాధ్యమందొక లాగువ జాణయందొక లాగువ బరిగణించును
రుక్మి—(ఇటువటుఁజూచి) దేవా! ఏమిటి వైచిత్ర్యము.

క తెలు చీరి వెడలి యాటకు,

నరుదెంచెడు తరుణి భంగి యట ముస్తాబై

హొఱఁగుగ హళాసుగ తక్కుచు,

నరుదెంచెడి సత్యవేష మదికను దేవా?

(అని వచ్చుచున్న సత్యుని జూపును)

శ్రీకృ—తాను భూమిజ గావలెనను తలంపుతోఁ దాల్చిన
వేషము.

(ప్రవేశము సత్యు)

సత్య—(స్వగతమున) ఓహో! పెద్ద అక్కయ్యగారిక్కడనే
యున్నవారు ఆక్షేపింపకమానరు అయిన నాకేమిభయము. (సమీ-
పించి ప్రకాశముగా) దేవా! పట్టవహిషిచెంతను కలదనియా సత్య
మాట మఱచితిరి (రుక్మిణితో) అక్కా! అంతేకాదు?

శ్రీకృ—(ఆశ్చర్యమునభివయించి) ఓహో! యిది సత్యయేనా?
మాటలధ్వని ననుసరించి సత్యయనుకొంటినిగాని వేషముయొక్క మా-
ర్పును బట్టి గ్రహించలేకపోతిని.

రుక్మి—దేవా! మాచెల్లెలి వేషమెట్లున్నది.

శ్రీకృ—వేషమా గుండి బద్ధలగుచున్నయది. (హృదిని జెయి
చేర్చి) అమ్మయ్యా! జానకివలె లేదుకాని పచ్చి బోగము దానివలె
యాతీని యాపాకు యాహారము గనపట్టుచున్నది.

ఉ గండద్వయంబు స్నిగ్ధత జగాజిగి, కాటుక నైల్యమతులం
నిండినపై గనిగ్యము, వినీలపు కుంతల కాంతి జగ్గు, కో
దండ యుగంబు మధ్య తళతళను కుంకుమ బొట్టు నిగ్గు నేల
ఖండిత వాడిచూపుల దగద్ధగితంబు కనంగ చిత్రమా.

ఉ. అచ్చపు పట్టు లుంగిపయి నయ్యరె! యింద్ర ధనస్సు రంగుల
ట్లచ్చగు పట్టువస్త్రము పయింటగ దాలిచి, జూలు చొక్క పెం
పెచ్చుగ నాని వాల్జడను వేసుకొనంగనె శాల్యజానకీ
మచ్చున వేషముండు మొగమందము నెందున నొప్పలేదుగా

రుక్మి—దేవా! పాపము కష్టపడియలంకరించుకొనిన మాచెల్లె
లను నిట్టై తృణీకరించుచుంటిరి వేషము కేమిలోటు! రూపము మాత్ర
ముధరిత్రజను బోలలేదు. సత్యా! విలాసార్థముగా సంచరించెడి
యుద్యానవనమందలి సౌధ రాజమునంగల చిత్రఫలకములలో నొకటి
యైన “సీతావిహార” మను చిత్రఫలకమును జూచి యలంకరించు కొం
టివికాబోలు అయితే పాపనికి బాధ్య సీతనుగాదు కామార సీతను
జూపవలె.

శ్రీకృ—మఱచితిని. నిశ్చయమే. జానకికి పదియారవ వత్సర
మున బరిణయమైయుండు పదనాలుగేడ్లు వనవాసమైన పిమ్మట రాజ్యా
భిషేక మొందియున్నది. అందువలన శాల్య, యశావనములు దాటి
కామార దశయై యుండవలె

సత్య—అక్కా! చేతగానివాడేమియో చేసినన్నటుల వేషభా
షలయందు నాకులొక్కయి యుండియు నన్నెగతాళి చేయుచుంటివా?

రుక్మి—అందులకయెఁదా శ్రీకృష్ణ భగవానులు కూడా నీకు లోకువయైనవాఁడు అందువల్లనే బుధులు:—

ఉ. వేషము భాషలందు మరి వేషము ముందుగ డంబుచేసిరన్
భాషయే లేకయున్న సులభంబుగ గేలికి నాస్వరంబెగా
భాషయొకల్లి వేష మది పాడుగ నుండిన నొక్క పద్ధతౌ
భాషయు వేషమున్ గలుగు వారల కందరు వశ్యులే కఁదా

సత్య—అక్కా ! నీవువచించినట్లు వేష భాషలు రెండు నాసా మ్మయి నప్పుడు కౌమార స్థితిగా మారుటంత?

రుక్మి—ఆ. అంతల్లా యింతయైనది. ఇకనింతల్లాయెంతగురో?

శ్రీకృ—అనఁగా? బాల్యస్థితి యింతగా యొప్పినదికౌమార స్థితి గాని యొప్పుననియూ భావము.

సత్య—(కోపముతో) కాదన్న నోటనే మరలఅవుననిపించినట్లు మరల మీచేతనే యొప్పించును నన్నీ పేరను బిల్వవద్దు. ఇదె మరల వచ్చెద. (అని నిష్క్రమించును)

శ్రీకృ—సత్యకీసారి బాగుగా దాటియాకులు కట్టవచ్చును.

రుక్మి—అదెంతనేపు.

[అంతతెఱలో]

దేవరవారెచ్చట? (జాంబవతి ప్రవేశించి) అక్కగారితో నిచ్చట యున్నవారు. (సమీపించి) దేవా! చనుస్కారము. దేసి! వందనము.

రుక్మి—హస్తే

శ్రీకృ—హస్తే! సఖ! నీయొక్క

చ చిరువపు మోమువైఖరియు, శీఘ్రముగా నిటకేగుటలో కనక సరిగ దలంప నెద్దో సరసంబగుమేల్ సరి క్రొత్తసంగతిన్ గరితరొ! నీవలన్ వినుట గల్గునటంచు తలంచి తెప్పియొత్వరపడి చెప్పునూ మనసు తొందరజెందెను వింట కద్దియున్

జాంబ—(నవ్వుచు) ఉన్న అక్క-గారుండనే యున్నారు. ఐన ఆనదలంచినది యనియెడ. దేవా! మీకు తొందర లేని దేవిషయము. ఏసమయము?

ఉ. ఎందున నెప్పుడేవిషయ మేమని యేవ్యవహారమందు మీ రొందుట ముందు తొందరయె

శ్రీకృ—

ఓవనజేక్షణ! యందువల్లనే

క్రిందయి, నీకుమీఁదగుట కెందును మూరుగ నుంటెగాక, జిగ్ద్యంతితుడైన నేను క్రియకన్నిట చుందున శూన్యదైతిగా

రుక్మి—[నవ్వి] చెల్లెలా! ఆయన ప్రత్యుత్తరములో నెంత చమత్కారమున్నదో యోచించితివా! తాను జగత్తుచే స్తుతింపబడిన వాఁడయ్య నన్ని పనులయందును సూన్యఁడట. ఆనగా తానేమనియు చేయుట లేదనియును తటస్థుఁడనియును వాటియంతట యవే జరుగు చుందునని వేదాంతార్థము ఇంక శృంగార సంబంధమగునర్థము వలయు నేని నీయనుభవమును బట్టి యోచించుకొనుము. ఆయన నీయాటకు తగిన మద్దెలకాడె యగును నీకు నాకును తీసిపోవువాఁడనుకొంటివా?

జాంబ—అక్కా నీకును నాకేకాదు యీప్రపంచమునకే తీసి పోవువాఁడుకాదు. అందువల్లనే “అతీతుఁడ” ని పేరొందినవాఁడు శ్రీకృ—చెలీ! మాటల సందున మఱితుకను కుంటివా? నీరాకఁడ తెల్పు కూరకుంటివేమి?

రుక్మి—నేను చెప్పెదవినండి. మీకు భక్తుఁడును నామెకు జన కుఁడును నగు భల్లూక నాథుఁడు వచ్చియున్న వాఁడు.

శ్రీకృ—సరే ఆతఁడు యిహ్వక్షీనాటకమందొక పాత్రమేకఁడా? మన కబురుతో నిమిత్తములేకయే తలపని తలవుగా నరుదెంచిన వాఁడు. ఆనందమే. సరే యది యటుండని స్మృ. చెలీ! పుట్టినింటికి వెడలవలెనన్న అంత తొందరయేమి?

ఉ. జాయక వుంగలే దివిజసౌఖ్యముగా వచనంబులే సుధా
పాపముగాను దర్శనము నాకము చిక్కినరీతి స్పర్శమో
పాయని మోక్షమందు ప్రియభాగ్యను దేవతగా దలంచు నా
ప్రియసు నేతెటుంగునను వీడరుదెంతురు పుట్టినింటికిన్

అందునుబట్టియే మగువలు తెగువ గల వారందరు.

జాంబ— [రుక్మిణితో] అక్కా! యింద కు జవాబు చెప్పవలసిన
దానను నైయున్నాను. కావున అనుగ్రహమిమ్ము [శ్రీకృష్ణునితో]
ఆర్యపుత్రా! మీమాపలుకులు యథార్థములే! కాకున్న—
ను. నవమాసంబులు మోసిమోసి కని యానందంబుతో నెక్కడే
యవసాదంబును నొందకుండగను వెన్నప్పంబటుల్ పెంచి పెం
చవలన్ జవ్వనియైన పిమ్మటొక యయ్యం జేతఁబెట్టంగ నా
ధవుకున్నట్టి స్వతంత్ర మాకనిన మాతాతకేలుండదో

ముందు మీరలు దీనికి సమాధానమొసంగుఁడు. కష్టపడిపెంచిన
తలిదండ్రులకంటె మధ్యవచ్చి పుత్తి మెడవేసినంత మాత్రమున మగఁ
డై యువిదపై యధికారము చలాయించుటకు మొదలుపెట్టునుకదా!
అందువల్లనే మగవాడు తెగువ వారందురు.

రుక్మి—దేవా! ఏవిషయమందును మీరలు మాపయి నధికా
రము చూపనెందుకు మీరేకాదు ప్రతి పురుషుఁడు భార్యకట్ల కట్లనే
కాని క్రియకు వారలే నణగిపోవుదురు. ఏమంటిరా?

చ. పురుషులమంచు నీసమొక మూరెడు కల్దని స్త్రీలకంటె మే
మరయగ పైన నేవిషయమందున నుండగ రాదొక్కో యటం
చరమరలేక పైకెగసి సల్పతలంపున నట్టహాస మా
ఖరికిని క్రిందియయ్యుండగావును తత్తర ముత్తదేకదా.

శ్రీకృ—[హృదయమున జెయివై చుకొని] వైడర్భీ! ఎంతపోటు పొడిచితివి? యిందు యోచన చేసినచో నెంత యద్భుతమైనను కలదు. కాని యిది నీస్వాచుభము కాన నల్లంటివి సరే! జాంబవతీ! యిచ్చుడి రాక డయెందులకై

జాంబ—

క. దేవర జనకుని రాకడ,

భావింపంగ దెలుపుటొకటి పైనతెలియకున్

రావచ్చునేమొ కనుటకు,

నేనేవచ్చితి తెలిసికొనంగ నిర్మలచరితా.

శ్రీకృ—సఖీ! నేనేవచ్చి మీజనకుని దర్శించెదను. నీవీలోగా ఖగనాథుని వచనములు కపినాథుని రాకడనుకూర్చి మీజనకునికుఁ దెలియఁ జేయుము.

జాంబ—చిత్తము. సెలవు [అని నిష్క్రమించును]

దుష్టి—సఖా! మరల వేషధారయై సత్య యేకైంచుచున్నయది

(శ్రీవేశముసత్య)

శ్రీకృ—ఉండుటకేమున్నది? జిలుగు బుటేదారు చీటఁ గట్టి బాలామణి రైకను ధరించి ముక్తసరుగ వస్తువులను ధరించుట చేమిగుల నాగరికతగల గరితవలె నుంటివి!

ఉ. కాలున గజ్జలందియలు కంతమునఁదూర రత్నహారముల్

కేలను హేమకాచతతి కెంపుల బాహుపురుల్ భుజంబులన్

వీలగ గంటలొడ్డణము వీగున, ఫాలమునన్ దురాయిచిన్

దాలుప పెండ్లికాలమున ధాత్రిజ వేషము తిరుగుడెగా

అందువల్ల “కల్యాణసీత” వేష మనవచ్చును.

రుక్మి—దేవా! సత్యముస్తీబు ధాత్రీజ వేషమువలె నన్నుది
యని వల్కితిరిగాని ధాత్రీజ యవరాదా?

సత్య—చాలుజాలు మీగడుసు నుడులు
చ సరి సరి యెంతో కష్టపడి జామరజాము నలంకరించునట్
సరిగ ధరాశ్మజట్టుల వసదుగ నచ్చున గుర్దిపట్టుగా
నరయగ నేతయారవగ నయ్యదియోచనలేక లేతగా
బరిణయ సీతవేషమని పల్కుట సీతని పల్కరాదొక్కో

శ్రీకృ—అలాగున నలంకృతవైతివిగాని రూపమును మార్పు
కుంటివా?

రుక్మి—దేవా! మీప్రియసిని యట్లు తిరస్కరించుటకు మన
మెటుంగని సంగతియేమున్నది?

ఉ. పాపము పాటునెన్నోపడి వస్తువులున్నవి లేని కొన్ని యే
కైపుననో తగుల్చుకొని గల్గినదంతయెకాని జానికీ
రూపెటువచ్చు చేబదులు రూపుగ కొందమటన్న యేసతుల్
రూపమటుండు నుండినను రూపుగ గైకొనుటట్లుదేవరా!

శ్రీకృ—అవును వస్తువులకువాహనములకెరువున్నది కాని
రూపమున కెరవుండునా?

సత్య—ఈదినమున మీరిరువురేకమై నన్నేకుటకు ప్రారంభిం
చిరి. సత్యయత్తవారెటులున్నను పుట్టినింటివారు మిగుల భాగ్యవంతు
లని యెటుంగరా? నాకేమి యొకరింటికెరువునకు వెళ్లుట? ఏడు వార
ముల వగలు కలదానను.

ఉ. కూతుమ నైననేనె కొడుకొప్పుగ నైననునేనె అందుచే
మాతలిదండ్రీ యాస్తికిని మానుగ వారసునైతిగాన నా
హేతువుచే మదర్థమున కెంతయు గుంది నెత్తి సప్తకం
బాతతవైన యీర్ష్యగొని అడుదురేగితి నైన చెప్పగన్

అందుచే మాయక్కగారికి కూడా యీర్ష చూపుట సహజమే
మీ కేలకలుగవలె!

శ్రీకృ—నేనేమంటిని యాప మెరపురాదంటిని.

రుక్మి—(కోపముతో) ఓసీ! నీవుభాగ్యవంతురాలవైనచో రెం
డుచేతులతోటి జుట్టుకొనెదవు ఇంకా యెగాదిగా గొన్ని సగలు దిగ
జేసికొనెదవు. మామాట నీకేల? నీమాత్రము ధనములేనివారెవరు?
నేనావిదర్భ దేశాధీశుని పుత్రికను, జాంబవతి యంటివా భల్లూకచక్ర
వర్తితనూజ, కాళిందినంటివా? సూర్యతనయ ఆతఁడు జగచతువు.
ఆతఁడులేకున్న లోకమేలేదు మిత్రనిందావంతిదేశపుభర్తపట్టి, భద్ర
కేకయిభూతికూతురునాగ్నజితకోసల రాజుకన్యక, లక్షణమద్రచరేం
ద్రుని కుమార్తె ఇందులో నెవరునీకంటెతక్కువ

ఉ. ఆరయ నీససత్తులు మహాధిపు పుత్రిక లెన్ననీవొ సం

. సారపు బిడ్డవక్క తనచౌకెవరిందు? పైకి ముందుగా

మూరెడు త్రుల్లి, క్రుంగెదవు మున్నది బారలు క్రిందికి దులా

భారము నాటి చర్య తలపందగు నీమదియందు సోదరీ!

కావున నీకిది క్రొత్తయాయేమి?

సత్య—నీకదిక్రొత్తకాదు. నాకిదిక్రొత్తకాదు. “మంత్రముత
క్కువ తుంపరులెక్కువ”యను రీతిగా మాటల ససయేగాని క్రియసస
లేదు.

రుక్మి—అనగా నీవువేసిన వేషమునావల్ల కాదనియా?

సత్య—ఆ. నాకు పోలిక లేకపోయినను వేషమైనను కుదిరినది
నీవల్లనది కూడాకాదు కదా?

రుక్మి—అవును. నీవలెనే వేషములు వేయుట నావల్లకాదు.

సత్య—ఓహో! అట్లులైన జానకీ యవతారము తాల్చెదవు

కాబోలు

రుక్మి — కాకేమిటి?

సత్య — తాల్చి లేకపోయిన?

రుక్మి — తాల్చిన?

సత్య — దేవా! యిందుకు మీరేమి వచించెదరు?

శ్రీకృ — నేనేమిఁల్కినను యక్షపాతముగా నుండును. నీవేచెప్పుము

సత్య — అట్లయినచో వినుండు.

ఉ. ఆరయ మూససారులు ప్రియత్నము మొనర్చుట ముఖ్యమెట్టివ్యా
పారముగాన నీతడవ బాగుగ ధాత్రిజ యంచు నబ్బి మొ
ప్పారెడు భంగి వేషముననానకయుంటిన రుక్మిణీ యదాం
బోరుహమందు వ్రాలెదను పోలిన నాపదమందు వ్రాలనా
ముమ్మాటి కిదియే నాప్రతిని ఇదిగో వెడలుచుంటిని [అని
నిష్క్రమించును]

శ్రీకృ — చెలీ! తొందర యెప్పుడు క్రిందునకుఁ దొక్కివేయు
నుసుమీ.

రుక్మి — నిశ్చయమే. ఇప్పుడెంత తొందరపడినదో ఆనకంత నణ
గిపోవును. అంతయెకాదు గర్వభంగము కూడాయగును.

శ్రీకృ — చెలీ! యిదిగో తులసీదళము.

ఉ. ఆరిన సత్య గర్వ మణగారఁగఁజేసిన యట్లుగాదులా
భారమునాఁడు నన్ దులసి యత్రముచేఁ దులఁదూఁగఁ జేసి ఓ
సారసనేత్ర! యిప్పుడటు గల్పుటకై తులసీదళంబు స
త్కూరిమితోడ నోటనిదుకొమ్ము ధరిత్రజ రూపు తాల్పగాన్
(అని రుక్మిణీహస్తమందుంచును)

రుక్మి — (తీసికొని) దేవా! మహాప్రసాదము (కన్నులకద్దుకొని
సమయమువచ్చినప్పుడు దీనిని వాడెదను. అంతవఱకు గుప్తపాత్రచెదను
(అని దాఁచును]

శ్రీకృ—సఖి! సత్యకితహంకారమెందులకో యెలుంగుదువా?

రుక్మి—మిగులాగ్రహమునకు సగ్రగణ్యుడైన విశ్వామిత్రుడే
సత్యగాజన్మించుటవలన

శ్రీకృ—నిశ్చయమే రూపము మాటినను కోపము చూపలేదు
(ప్రవేశము సత్య)

సత్య—యూసారి నేనచ్చముగా జానకీమచ్చుగా నుండినా
లేదా?

రుక్మి—నేనేమియు పలుకను. నీప్రియభర్త నే యడుగుము

శ్రీకృ—చెల్లీ! యిప్పుడు మొదలే చెబినది

ఉ కిచ్చలువోసి కట్టిన చొక్కాటపు తెల్లనిచీర గాగనా
మచ్చుగనుంట, గుత్తపు సమంబగురైక ధరింపజించుకు
వచ్చెడు భంగి చాచికను పట్టుట, వేసలి పట్టుకుచ్చులిం
కెచ్చినితంబ యుగ్మమున నృత్యమునేయుట జూడయెంతో నా
కచ్చెరువయ్యెనెప్పుడు కులాంగన వేషమటంచు నెంచరా

కానీ యితనిత వేషము నాచెంతనెప్పుడును వేసియుండలేదు
కదా? ఆహాచెల్లీ!

నీ ముంగర వ్రజాలరంగుమోమున నాడ

కౌపు ముద్దుల కాంతి చెంకలంట

పవడ ముత్యపు సరుల్ హవనంప నెదనైన

నీలపుం గరములు వ్రేలఁ గ్రాల

వైడూర్య వంకీలు ప్రిభ నాహువుల నొప్ప

పదముల కడియాలు పచ్చలలర

గోమేధిఃపు తుగా కులుకాడ శిరమున

పుష్పపు చేర్చుక్క పొల్పెసంగ

తే. గీ. ధౌతవస్త్రములో నుండి ధగ ధగనుచు
స్వర్ణముతమైన మైచాయ ప్రతిఫలింప
కనక సవరణ్ణ మిళిత సంఘటితైన
ప్రతిమ గతి కను. టదౌ యతిస సీవు.

నిజముగా నిన్ను చూచి యొక ప్రతిమగా భావించితిని. సఖి!
వేషమైతే జగన్మోహనాకారముగా నున్నదేకాని ధరణీశాత రూప
మెందును లేదు. వేషమసలే యొప్పులేదు. ఇవివఱకేనయము కొంత
కాకున్న కొంతయైనను సరిపోయినది ఇప్పుడసలే చెప్పినది.

రుక్మి—[హాస్యాస్పృశముతో] చెల్లెలా! సత్యగన్నమా! విడిచి
కదా?

ఉ. కాంతస్మశాలురం గెలిచి కాక్కగ ద్రవ్యము భరాషణాలి సా
మంతుని వోలే, లెచ్చి నిహుమానము లిచ్చిర కూర్మివర్తనీ
యంతిపురంబె కాచుకొని యారెక్కఁజ్ఱు చరించు నీచునో
కాంతుఁడూ, నీప్రియుండు చెలిఁకాదె వచించెగ నేనుచందుగా

అపహాసీయుఁ డెప్పుడు నీ క్షుము వాఁడె కదా! ఎందువల్ల
నంటివా?

చ. తరుణిరొ! పారిజాతమునుఁ దన్నులు తిన్న ధన్యండా, పావముల్
వరంగుగ నొత్తినట్టి ప్రియభర్త, సరాగముతోడ నీశ్రీతి
జరయగఁ జెల్లఁజేసె దొడియఁ, దతిప్రేషను భక్తియుక్తితో
తలుచుగ నుండు నిచ్చెలి యత డెఁదా వచియించె సోదరీ

ఇంక నేవచించు తుందులకు. మధ్యవర్తులవేఁ చెప్పించుటందు
లకు? చేతగాని కవి తనభావములను వ్యక్తత చేయలేక నవకతవకగా
వ్రాసెడి వ్యాసమువలె నీవేషమొప్పినది.

(అంత లోకలో)

సూర్యా! షష్ఠివారా! నల్ల నీ జరహలుగ నీశాకము లెచ్చుట
యున్న వారలు చూచువేడి! నాహృదయ మారట తుందుచున్నయది.

శ్రీకృ—[భయము నభినయించి] చెలీ! సత్యా! ఇంతియేనా నీడాంబీకము. నీవు త్వక భూమిజ క్రింద మారగలవని యెంచి నమ్మినందులకు గొంప ముందునకు దెచ్చితివే. ఇదియేమి పాపము వాయుజుఁ డరుదెంచు చున్నవాడు. మిగుల కోపి. సీతారాముల దర్శనము కాకయున్న మనసై మండి పడఁగలడు. కావున త్వరితము గా అనగా యిక్కడున్నట్లుగా నొకచిటకలో సీతవై రావలెను.

సత్య—దేవా! మీకు వేయి మాయక్కకు పదివేలు నను స్కారములు నన్ను బాధించకుడు

ఉ ఇంతకు మించి వేషమును నేను ధరింపఁజాల రామ భూ కాంతుని వేష మచ్యుతుఁడు కాంత ధరాత్మజ వేషమిచ్చు దృష్టాంతముగా గనంబఱచి చక్షుల పర్వము సేయఁగోరె ద భ్యంతరమేమి లేదు నను నాడక నజలి గొంచు నిర్వురుక

[ఇదే వేషవేలు ననుస్కారములు]

రుక్మి—సత్యా! నీవు నిష్కల్మషురాల వగుటచే నీయెడ బ్ర సన్ను రాలనైతిని యిదే నా దెస విలోకించుము. [అని తులసీదళమును చూపి] చెల్లెలా మఱచితివా!

ఉ నారదమానివర్యునకు నాధుని దానమొసంగగా “దులా భారమ” నెండిగ్రంథమును ప్రబ్బగ జేసెనునాడు, చెల్వినే డారయ “గర్వభంగము” ను నద్భుత పాత్తము వెల్వరించెదా భారము నొందె యీతులసి పత్రము చిత్రముగాంచు మిత్తడిన్ (అని నోట వైచుకొనఁగా భూమిలోనికి డిగిపోవుటయు వెంటనే యంతరిక్షమున జానకీ రూపముతోఁ బ్రవేశించుటయు జరుగును)

శ్రీకృ—నెచ్చెలీ! [వైకిజూపి] అల్లదే జానకిని విలోకించుము.

సత్య—[వైకిజూచి ఆశ్చర్యముతో] ఆహా యేమినాపూర్వ పుణ్యము, అద్దిరా! నాజన్మ సాఫల్యము, అయారె! నాభాగ్యము. నేడు కదాధన్యనైతిని.

ఉ అప్ప! జోహారు గైకొను మహాత్వమెటుంగక జేసినట్టి నా
తప్పును నైచి, యీవె జగదంబపు లక్ష్మీవి కాకయున్న నీ
విప్పగిరికా న హీనకను నిట్టై సుహృదము తాల్చుటెట్లు నే
నొప్పుగ ధన్యనైతి గద ముర్విజ దర్శన మబ్బె యక్కతన్

కానిమ్ము మొదటనే నిష్ఠురమాడినను పిదపనదియే శుభసూచ
కముగా బరిణమించినది | శ్రీకృష్ణుని జూచి] దేవా! మాయక్క సీతగా
మారినట్లు కాము శ్రీరామునిగామారి నేత్రోత్సవం బొనరింప వేడెద.

శ్రీకృ—మంచిది. ఇదిగో యీతులసీ తావళము వీక్షింపుము.
నీవు తులసీశ్రీభావ మెటుంగఁగఁ దాని మహిమంబాకర్చింపుము.

సీ. ప్రాణవాయు వెసంగి ప్రాణంబునకు హాయి

కలిగించి ముద విచ్చు తులసివనము

వెలలేని రుచిగొల్పి తొలగించి రోగముల్

తులలేని సుఖమిచ్చు తులసి తీర్థ

మలఘు మూర్ఛమునందు తలకొన పుణ్యంబు

తొడరంచి రక్షించుతులసి దళము

శాశ్వతకైవల్య సంపాద్యమున కెన్న

నలరు సోపనపంక్తి తులసి మాల

తే. గీ. తరుగని సిగిసంపదలకు తానకంబు

సలుప లక్ష్మీని నెలకొల్పు తులసి కోట

వలయు కోర్కెలు నొనకూర్పు పట్టునందు

పాలుచు వెలి మ్రాను క్రింద నాతులసి మ్రాను.

అట్టి మహామహిమంబుగల తులసి మ్రాకుచే నేగ్పడిన తావళ
మును ధరించి శ్రీరామచంద్రునిగా మారెదను. ఇదిగో వీక్షించుము.
[అని తులసి తావళము కంఠమున ధరించగానే భూమిలోనికి కురిగి
యంతరిక్షమున శ్రీరామాకృతితో సీత ప్రక్కను కూర్చొని యుండును

సత్య—(పైకి వీక్షించి) ఆహా! శ్రీకృష్ణా! దేవకీనందనా! ఎంత మూఢురాలను?

ఉ ఈవును నాచలెన్ సరుండవే యని యెంచి యనేక నేరముల్
దేవర! మీయెడన్ సరిపెరిగె గన లేకు కంటి నిప్పుడున్
గేవల మక్షరుండజితకేశవుఁ డచ్యుతుఁ డద్వితీయ సం
భావనలేజ రూఢమగు బ్రహ్మము నీవె యటం. చెటింగితిన్

[దోసిలొగ్గి] మహాత్మా! ఎటుగక చేసిన నాయపరాధములను
నెటింగి శిక్షాస్తాపము నొందినందులకు నన్ను తుమింకఁగోరెదను.
ఆహా! సీతారాముల దర్శన మబ్బుటకు నేనెంత ధన్యాత్మురాలనో
కదా! ఇంక నాను జన్మరాపిత్యమే.

మ. సృష్టి కెంచగ బ్రహ్మనై స్థితి కెన్న విష్ణువె యై, లయిం
కష్టమూర్తి వెయ్యెన దేవ మయాకృతంబగు పుణ్యమే
అష్టకష్టము లొంది నిద్దుర యన్న మన్నది లేకయే
వృష్టిచేసిన చిక్కనట్టి తిరిమూర్తి బ్రహ్మము చిక్కెగా.

హే దేవాదిదేవా! అధ్యాత్మా!

శా. నిత్యానిత్య వివేక శూన్యులు సదా నిత్యులై సంసార మం
చత్యానందముతో మహాఃకవదే యంచుదు లోమున్గుచున్
నిత్యంబైన పరాత్పరుఁ గొలిచి సాన్నిధ్యంబు నొందంగ లే
రత్యర్థంబగు కష్టమొందు ధన దారాపుత్ర మోహాత్ములై
హే మహాత్మా! సచ్చిదానందా!

శా. సర్వంవిధ్య యటంచు నెంచుకొని సజ్జానంబుచే మత్తులై
గర్వాంధంబున కూలి మిట్టికడి విజ్ఞానంబునైఁ ట్టియా
సర్వజ్ఞుఁ, సగుణాత్మునిఁ, గుణిని స్ర్జానంబుచే గాంచ లే
కుర్విం జచ్చుచు పుట్టుచున్ జనుఁ హా యూఁగాడు దుఃఖాన్ధిలోన్
ఇప్పుడీ సంసారముకల్ల. యీజన్మము నిగర్థసార్థకము. పుత్రుఁ
డెవఁడు, పుత్రకయెవతె? భర్తఎవడు? భార్యయెవతె యెవఁకివారె?

యెవరి సుకృత దుష్కృతములు వారినే కట్టికుడుపును. ఆహా! నాటక
శాలలో వేషధారి తన పాత్రముయొక్క ప్రవర్తనము ముగియగానే
నిష్క్రమించినటుల మనుజుడు ప్రవర్తించునో నాటకశాలలో తాను
జేయవలసిన కృత్యములన్నియు ముగియగానే గతించును.
హాసీతా! సుగుణోపేత! నీవే యాదిశక్తివి.

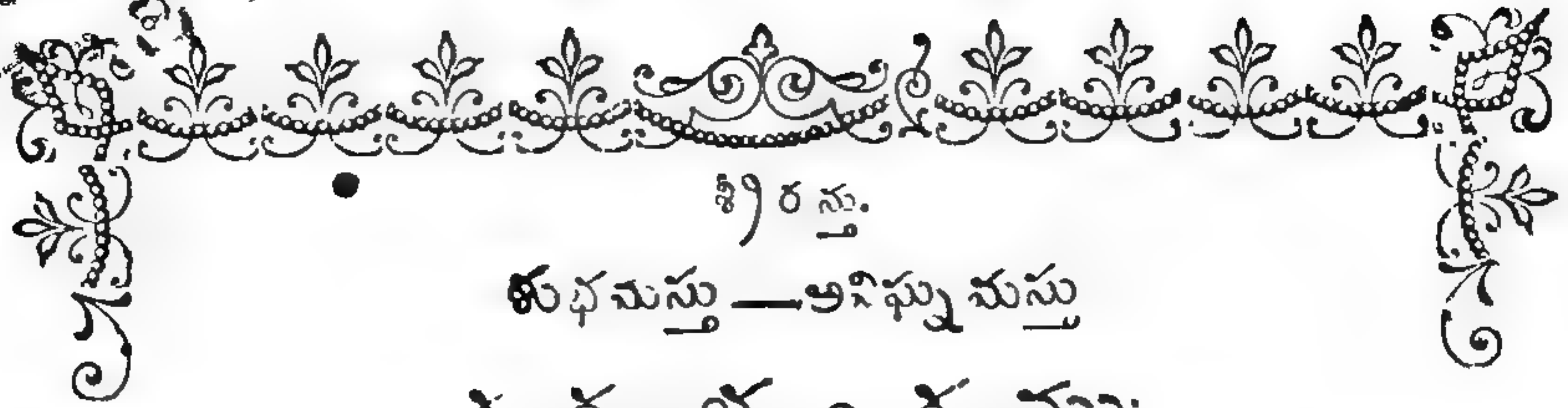
ఈ ప్రపంచమంతయు శక్తిమయమై యున్నది. త్రిమూర్త్యాత్మక స్వరూప
మందుబ్రహ్మానిష్ఠు మహేశ్వరులు కలసి యుండినటుల శక్తిరూపమగు
నీయందు సరస్వతి వ్రీసతి పార్వతి యను మూడు రూపములు
కలవు నీవుజ్ఞానయిచ్ఛా క్రియాశక్తియై యాప్రపంచమును నిండి జీవ
కోటిని తోలుబొమ్మలుగతిగా నానందించుచు. పితయెగాక ఉత్సాహ
ప్రభుత్వ మంత్రశక్తులలో ముంచి యున్న భక్తులు తట్టముగా
నుండి యొనరింపఁజేతువు. వేయేల! శక్తి కల సావమునకు లోనయి
పరబ్రహ్మమూర్తి గూడా సంచరింపఁగలము గతియేమి? ఆహా!
తల్లి! గుణముల పాద్యైల్లి!

మత్త శక్తిరూపము గొల్చి సత్వరము గా గుణవర్తివై
శక్తితో నిల జీవకోటిని జ్ఞానమున మునుకొ
భక్తి నొందఁగఁజేసి దుఃఖముల వార్జిని నానందిం
రక్తిగా నొనరింతువో భువి రంగ నాటక శాలలో

హాసీతా కామలారా! యీదాసిని యీపాపుకాలను యీనీచ
మానిసిని మీదదానందగబులయందుజేర్చును. మోక్షమిప్పిపుడు.
మీయందలి భక్తి పరవశముచేసాశరీర మునకేమియు కలెదు.
హాసీతారామ! హాజానికి కామ! హాసాశేతరామ! హాకౌశ్యరామ! ఈ
దశరథరామ కక్షింపును దర్శిం జేర్చును, సామముసోవుచు కా
పుము. [అని మూర్ఛ వోలును]

[తెరవాలును]

శ్రీమద్రామాయణము

శ్రీరస్తు.

కుభనుస్తు — అనిష్టునుస్తు

గ ర్వ భ ం గ ము.

అందు

ఆంజనేయ గర్వభంగము

చ తు థా ం క ము

[అయోధ్యగామారిన ద్వారక దశరథుని మందిరముగామారిన వసు
దేవుని మందిరము యొక్క ముంగలి హాలు]

[ప్రవేశము ఆంజనేయులు]

ఆంజ—(ఆతిసంతోషముతో) ఆహా! ఏమీ యీసుదినము!
ఆహా! ఏమీ నాభాగ్యము. ఆహా! ఎంతకాలమునకు గంటిని దశరథే
శ్వరుని మందిరము!

ఉ. రామవిభుండు భూమిజయు రాజ్యపదంధు గ్రహింపనట్లు నే
భీమపరాక్ర విక్రము విభీషణుఁ డర్కజు జాంబవంత సు
గ్రామ ధురంధరుండు రణకౌశలురైన సుషేణ నీలురౌ
గ్రామణులొప్ప దైత్య కపి కాండముతో నలనాఁడు గంటిగా

ఆహా! అప్పటికిప్పటికి మార్చేమియు కానిరాదే (ఇటునటుఁ
జూచి) ఇది దశరథునియొక్క సభామండపముయొక్క ముంగలిహాలు
అప్పటి చిత్రపటములే యిప్పటికిని చెక్కుచెదరక సరికొత్తపటముల
వలెనే యున్నవికదా ఏమీ?

చ. ప్రిజల మనంబు రంజిలు స్వభావపుచేతల చేతనొప్పెడౌ
అజమహా రాజా నాదశరథాధిపుడమ్మహు భార్యలాపి నీ
రజసఖు వశరత్నముల రాజిత చిత్రపటంబు లేన్నొన
క్కజమొనరించు చూడరుల కక్కట నాటికి నేడు గంటిగా

[అని కొంచెము ముందుగా నడచి] ఆహా! యీచిత్రపటమేమిటియో
యనుకొంటిని ఇదియా?

చ. పరగుణుడైన రాము వన వాసము కంపుట కైక, ఎంచ మం
ధగ చెడుబోధ హేతువని థాత్రికి గూలగఁ ద్రోసి గట్టిగా
నురమున గూరుచుండి కడునుగ్రత ఖడ్గమునెత్తి పొచ్చెడౌ
నెఱవ్రస నున్న నాభరతు విగ్రహ మప్పటి కిప్పు గంటిగా

ఆహా! యీతడచ్చము గామా రామచంద్రునిమచ్చబోలియు
న్నవాఁడు [కొంచెముముందుగానడచి] ఓహో! సీర లెవరో యనుకుం
టిని.

ఉ. ప్రియను దండ్రమాట నెరవేర్చుటకై వనికేగుచో ననిన్
గోముగ దాటనోడ పయిగూర్చొని యుండిన రాము బాహుపై
మోము కరంబు లానుకొని భూమిజ ప్రక్కను లక్ష్మణుండహా
బామున గూరుచుండ నడువన్ గుహుఁడోడను గంటి క్రొత్తగాన్

కానీ యీచిత్రపటము రాముని కృతాభిషేకముచాటికి లేదు
పిమ్మటవ్రాసినదై యుండవలెను. [కొంచెము ముందునకు నడచి]
ఓహో! ఇదియా “మాయకురంగము” ఓరీ! మారీచా! దుష్టరాక్షసా!
నీవేష మద్భుతముగా నున్నయది.

ఉ. చంగున చంగువ్రేల్లులును చట్టిటు చూచుచు మేతమేసెడౌ
భంగిని సాచుచట్టునిలపైకిని, డెక్కలచేత కంఠమున్
రంగుగ గోకుకొంచును హారంగును భూమిజ పొందులాగు ముం
దంగుగ నామ పైడిమొగ మద్భుత చిత్రము గంటి వెండియున్

బలే! యీచిత్రకారకుడెవడో నేర్పరికాడే అతి స్వభావసిద్ధముగా లేడిని చిత్రించియున్నవాడు (కొంచెము ముందుకేగి) ఓహో! యిదియే మో యనుకొంటిని. ఈచిత్ర ప్రతిమ “సీతాపహరణము” కాదా? భళిరా!

ఉ తీక్ష్ణుడు శుద్ధశోభియుని యంగుగ వేషముతాల్చి, బిచ్చమంచక్కలు వెట్టి వింశతి భుజాబులు కంక్తి ముఖంబు లట్టై జానక్కజమొంది మూర్ఛగొన నారొడ ధాత్రిజ తోటి పెల్లగా గ్రమ్మన నెత్తి తేకునికి రావణుడేగెడు చిత్ర మిద్దియా

సరే సుగ్రీవునితోఁ బెత్తి మొదలు వారి సంహరణంబు వారధి బంధనముకంగజు రాయభారము విషణ్ణు శరణము మేఘనాధునివధ రావణకుంభకరుణులమరణచూడిగా గల చిత్ర ఫలకము లింక నేవీక్షించుట కివసరములేదు. ఎందుచేతననగా నవియన్నియు నానేత్రంబుల యెదుటనే జటిగినవి అంతయె కాదు నావల్లనే జటిగెనని కూడాచెప్ప గలను నేను రామ లక్ష్మణ భరత శత్రఘ్ను కుమారులను పిన్ననాడు గాంచితిని వారల చిత్రములమిప్పుడొక సారి ప్రియమార నయవశ్యముగా వీక్షించనలె [కొంచెము ముంగలకు వడచి] ఆహా! యీ పెద్ద పటమే వారల ప్రతి బింబ స్వరూపములు కలది.

సీ. ఈసుమ ధ్వనునిరూపు కుశలవుల్ వీరెగ,

రాఘవేశ్వరునిగా రాముసుతులు

చంద్రునేలు మొగంబు చంద్రకేతాంగడుల్,

లక్ష్మణు ననుగు సొలకులుకారె?

నిష్కల్మష మతులు పుష్కరతాఢులు,

భరతుని నెయ్యగపు పాశలే యగు

శత్రు సంహారులౌ శత్రు ఘాత సుఖహు,

లె నయశత్రుఘ్నుని తనయులగును

తే. గీ. అచ్చముగ వీరు జనకుల మచ్చువోలె

ప్రబలుటయు నందనీ చిత్రపటమునిండ

ప్రతిమ క్రిందను నామముల్ వ్రాయబడుట

బట్టి యూహింప గలిగితి నిట్ట నేను.

(క్రిందికిచూచి) యీచిత్రము లెంతరమణీయముగానున్నవో
అంతకు వేయింతలు రమణీయముగా నీమహామౌక్త్య నేల కన్నట్లు
చున్నయది.

ఉ. అచ్చముగా నొకేసరిగ నంగళ మొత్తగు పచ్చబైలు నం

దప్పట నచ్చటన్నెరయు నట్టి మెఱుగుడు పుర్వలట్లుగా

బచ్చల రాలపైబొదుగ బడ్డ విడూరపు రత్నకాంతి య

మ్మచ్చుగ నుంటగాక నొక మాదిరి తివాసిగ గానుపించెడున్

ఇక వీటన్నిటితో నాకుఁజనిలేదు. మారామచంద్రుని దర్శన
ముకావలెను. ఏనానంద సముద్రములో నోలలాడవలెను. హారామా!
సుగుణాంబుధిసోమ! ఓసార్యభామా, ఏశీమహత్మావర్ణనము. (అని
ధ్యానించుచు నిలువంబడును.) (గొప్ప భవని వివరబడగానె అంత తెలు
లేచిపోవును శ్రీరామ రూపధారియగు శ్రీకృష్ణుడు పామకులపైఁ
బచారు చేయుచుండును)

అంజ—(ఉల్కిపడి నేత్రములు విప్పిచూచి) ఆహ మారామచం
ద్రమూర్తిదగ్గరమెన్నాళ్లకు కంటిని.

మంగళమహా శ్రీనృత్త ము.

రామ! రఘు రామ! జయ రామ! గుణధామ! యభి రామ!

రవిసంతతికిసోమా!

నీమహిమ లెన్నగ ఫణీశ శివజేశ

ధరణీశయ మరేశ విధికై న

న్నేమియును శక్యమన నెట్టిదియో
కానుపడదేననగ నెంతగొని యాడం
నీమహిని జీవగణమెల్ల సృజియిం; స్థితి
నింపగలయింపఁ బతివీదో

• దేవాదిదేవా! ఆఖిలంశకోటి బ్రహ్మాండనాయకా!

ఆది మధ్యాంతకహిత! నీ

కృత్యమలత్యద్భుతములు!

నీచైదము లమోఘములు. మహాత్మ!

ఉ. అంతము లేనంతముల సంతముగా సృజియించి వానిగ

ల్పాంతముజేసి క్షీరనిధి. సుందర పోషకుఁడై త్రాశాయివై

కొంతవడిన్ గలింప వెనుకొయ్యచ నంతము లేనంతలలో

కాంతములకొ సృజించి శ్రయఁత మొర్రు వదేమి చిత్రమో

(అని శ్రీరాముని పాదములపైఁబడును)

శ్రీరా—(లేవనెత్తి) ఆంజనేయా! యేమహా

ఆంజ—చిత్తము. తాము:—

ఉ. కారణ మింతలేకయె యకారణమున్ మమపూర్వపుణ్య సం

స్కారము బట్టి రాజ్యరమ కాంచెడి కాలము నందు నీకు దు

ర్వారపు మిత్తి లేదనుట బట్టియె జీకును లేకఁ జేవలం

దేరుచు నున్నవాడ తమ దివ్య వరప్రభవాతి శక్తి చేన్

శ్రీరా—ఓయీ! కారణమైన ప్రేమయే నీయెడల మాకుగలదు
ఎమంటివా?

ఉ. వాయుజ నీదసాహస మవారణ శక్తి విచిత్రయుక్తి ఆ

ప్రాయుపు భక్తి వ్యక్తమివి యన్నియు మిక్కిలి రక్తి నిచ్చి రా

మాయణ గ్రంథ రాజమున కందములైన ననేక లంక్రియల

తోయముగాను భేదపడి తోషము గూర్చుచు విన్నవారికిన్

అందుచే నీవు లేకున్న రామాయన గ్రంథమేలేదు. ఒకవేళ
యుండినను రక్తిగా యుండునని నాభావము

అంజ—దేవా! యిదియుతయు తనుయొక్క యనుగ్రహమే

శ్రీ—చారముచేయుచు పాపనీ! నీనివాసమెచ్చుట?

అంజ—దేవా! అదిదేవా!

ఉ ఉత్తమమై నివాసమున కొప్పుచు కన్నుల పండువై సదా
ఉత్తమ గాలి వీచుచు సుఖోత్తమమై మదికెంతో హాయి గూ
ర్చుత్తర సంద్రతిగమున నొప్పుగ నేతన మాచరింతుగా
నుత్తర లోకమొదల బురుషోత్తమ నిన్నె మదిన్ జంపించెడన్

శ్రీరా—నాభక్తుడవగు నీకు నరకముండునా?

అంజ—చిత్తమట్లనే.

శ్రీరా—ఓయీ! దశగ్రీవుని త్రెంచిర పిమ్మట నీకు నేనిడిన
యానతి జ్ఞాపకమున్నదా?

అంజ—చిత్తము లేకనేమి?

ఉ. అతిన పక్షమందున దశాశ్వ శ్మశాన మతండు జీవయై
ఘోరపు వర్తనంబున నఘోరముగా బ్రజలన్ వధించి సం
సారుల గొంఁదూల్చు వ్యభిచారుడు గావున గొప్ప నూఁకు కా
దారక యుండుఁట్లు వయచుదుననంచు ననుజ్ఞ నీయరే.

మీయాజ్ఞాను సారముగాఁగ్రతివత్సరము సంకాంతికి గొప్ప
మాఁకు నొకదానిని గొనిపోయి దశాశ్వ శ్మశానమున వైచి విభీష
ణుని దర్శించి యాతనితో నాప్రాద్దుగడపి మరునాడు కిష్కింధకేతెంచి
సుగ్రీవ యంగదాది వానర చయముతోఁగాలము పుచ్చి మరునాడు
మరల యుత్తర సముద్రమునకుఁ జేరెదను. ఇటుల హరిహరము వా
డుకయై యున్నయని. కాని దేవా!

ఉ. ఆదరమైన ప్రేమమున హృత్తుమునందున హేమ పాత్రినా
మోదముతో ధరించి కచపూగమువీడ, పయింటఁజార, మేన్

స్వేదము గ్రమ్మినశుల ప్రివృత్తి స్రవింప. జలంబు నెత్తి మం
డోదరితద్బు భర్త చితి నూల్కొని యారిన జీవికానగున్.

పాపమామె యవస్త చూచిన యప్పుడెల్లను చాలా విచారము
గా నుండును కానీ లోకక టు పండగు దశకతుని గుణంబులు తలంచిన
నతలలో సహంకార ముదయించును.

శ్రీరా—విభీషణుడెన్నడైనా నన్ను స్మరించునా?

ఆంజ—దేవా! ఎంతమాట. నెలవిచ్చితిరి? రాజ్యభిక్ష పెట్టినవా
రలు తామగుటవలన నాతడెట్లు మఱచును?

ఉ సీతులు ప్రీతివల్క, నవినీతుడు రావణుడట్టివెల్ల పె
న్బాతులుగా తలంచి కడు పూనికఁ దన్నిన దన్నుతోటి మీ
యాతనుజేరి మిమ్మునొక నూతగ జేకొని పొందినట్టి సం
ప్రీతగు లాభవిస్మృతి విభీషణుడెన్నటికైన చెందునే.

ఆతఁడుదయంబుననే లేచి స్నాన సంధ్యానుష్ఠానములు ముగిం
చుకొని తన సౌధరాజమున కెదురుగా నిర్మింపఁబడియున్న “శ్రీసీతా
రామ” కోవెలకేతెంచి ముందుగా మిమ్ముల నర్పించి పిమ్మట మీచే
స్థాపింపఁబడిన “రామలింగేశ్వరస్వామి” ని పూజించుటకై తామేశ్వర
మునకేగి యటనుండి లంక కరుదెంచి తన యగ్రజునివలెనే సహస్ర
లింగార్చన గావించి రెండుయామములకు భుజించును. పిమ్మట రెండు
మూడుగడియలు విశ్రాంతి జెంది తరువాత రాజకీయ వ్యవహారము
లను జక్కపెట్టుకొని సాయంకాల భోజనానంతరమున పురాణ కాల
క్షేత్రము జరిపి పిమ్మట శయనించును. కాని దేవా! సంకాంతినెల
ప్రారంభించినదే మొదలు నారాకకై యాతఁడు వేచియుండు. నన్ను
గన్నదినమున నాతని సంతోషమేమని వచింతును. ఎంతసేపు మిమ్ముల
నుగూర్చియే ముచ్చటించుచుండును అటుపిమ్మట సుగ్రీవాంగదులను
దర్శించుటకై క్షిప్రంధకేగెదను.

శ్రీరా—ఆ. ఆగుము. వారల సంగతి యెటున్నది?

ఆంజ—దేవా! వారలకేమి లోటు?

ఉ బంధులమైన తారలను భార్యలు ఎక్కడు నిల్వరాజ్య సం
బంధపు కార్యముల నెఱుప వారితనూజుడు నీలుడైన స
ద్బంధులు రాచకార్యముల బాల్సొన మంత్రులరీతి నేమి కి
ష్కింధను సూర్యపుత్రుడు శ్రీరఘురామ పదాబ్జ చిత్తుడై
సుగ్రీవునకు దోచవచ్చుడు వాయువు విమానముమీఁద విశ్వేష
ణుని దర్శించుటకు లంక క్షువచ్చుడేగుచుండును.

శ్రీరా—మీకు నాయందెట్లు శక్తికలదో నాకు మీయందట్టి
ప్రేమకలదు చూడుము శ్రీకృష్ణావతారకాలమందు నీయందుంగల
యమిత ప్రేమచేతనేకడఁదా పోవుని మరదంబుపై కపిధ్వజమేర్పాటు
చేయించితిని.

ఆంజ—చిత్తము. ఆసనురః పతము వీక్షించితిని అందొక
యసంగతి యొనరించితి న పల్కై తుమింపుడు. చేసినపాపము చెప్పిన
నుండదుకదా దేవా?

చ. వడివడి దుస్సనేకగడు శిచ్చి నచ్చి తదీయరక్తమున్
గుడగుడద్రావి ప్రేవులయ మత్తుకడఁదూర జన్నిదంబు ల
ట్లుడుగకదాల్చి దుష్కృత మహాగ్రమై నచ్చుట, భూరరూక్షియై
యడరుట భీమసేనుడు మదాంశంబుంచుట కారణంబెగా

శ్రీకృ—ఆకాలమునందే యాసంగతిని నచ్చి కీరీతి కెఱింగించి
యుంటిని. సరే రామ రానా సంగ్రామము నీ పాప మీఁదుగానే జరి
గినది. భారత సంగ్రామము నీవు కన్నలారా పొందుచి యుంటివి.
ఈరెంటిలో నేది మహాసంగ్రామమని వచింపగును.

ఆంజ—[నవ్వి] దేవా! కురుపాండవ సైన్యమంతయు ననగా
గజ తురగ రథపదాతి బలమంతయు గలిపి పదునెన్నిది యక్షాహిణిలు

అయ్యోహిణి యనగా నిరునదియొక్కవేయి యెన్నిదివందల డబ్బది రథములు. అన్ని యేనుగులు వాటికి మూడింతలు గుఱ్రములు అయిదింతలు కాల్బలను కలది. అట్టివి యెందనిన్నిది యయ్యోహిణిలు అనగా నలుబదిలక్షలు. ఇందులోనే రథ గజ తురగపదాదులున్నవి. అంతయే కదా? చూడుడు?

ఉ భారత యుద్ధముందు కుసుపాండవ సైన్యము లెక్కజూడగా భేరి మృదంగముల్ బటహ భీకర వాద్యములన్ బొనర్చుచున్ బోరుట క్రిందజిత్తురుగుపూటను వెన్నొని పచ్చి నంత మందారయలేరె? యెట్లుగు మహారణ మీయ్యది పోరుగా కిలన్

ఇదియొక యన్నవమ్ముల జగడముగాని దారుణరణముకాదు. తామొక్కటి యోచింపుడు. భారత వీరులలో ముదుసలులలో భీష్మ ద్రోణులును, కుఱ్రవాండ్రలో అభిమన్య ఘటోత్కజుడు తక్కు శూరులేరి? ఇక రామాయణమందంటిరా? అతికాయ మహాకాయ కంఠన అకంఠన ఖడ్గరోమ వృశ్చికరోమ సర్పరోమ కుంభిని కుంభిపాశ్చ మహాపార్శ్వది వీరధి వీరులే గాక స్వర్గాధి పతిని జయించిన యింద్ర జిత్తు, మల్లోకకంటకుడగు దశకంఠుడు మహాబలుండగు కుంభకర్ణుడు వీరల సంగతి యోచింపుడు. వీరిముందు భారత యోధులు, భారత శూరులు భారతవీరులు లెక్కేమిటి పత్రమేమిటి.

శ్రీరా—నిశ్చయమే వాయుజ్ నిశ్చయమే. (అని తూలుట అభివయించితిరుగ నిలువంబడను)

అంజ—మహత్మా! ఏచటుల తూలిరి?

శ్రీరా—ఓయీ! నేను పచారు చేయుచుండగా నాపాదుగ డెక్క కీగువ్వరాయి (అని పాదుక డెక్కతో జూపుచు) తగిలియుండనోపు అందువలన తూలియుంటిని.

ఆంజ—[పరికించి] దేవా! నిశ్చయమే నెలవైనచో నీరాతిని పెకలించివైచెదను.

శ్రీరా—పోనిమ్ము దానితో మనకేమి పనియున్నది?

ఆంజ—దేవా! దీనిని నిష్కర్త్యముచేసి యూడదీయకుండరాదు ఇది యిప్పుడు మిమ్ముల తూలింపఁజేసికట్లుగా ముందు ప్రమాదమగు దెబ్బకలిగించుటకు గారణభూతమై యుండనగు. మీదాసుఁడీ మాత్రము స్వల్పకార్యమొనర్చలేదని యెంచక పెకల్చి పాటవేయుటకు నెలవిండు.

ఉ వాలమునందు నూర్లు తలపై భుజ యుగ్మమునం దనేకవేల్
కేలులయందు లక్షలుగ క్రేణిగ పర్వత పంక్తి నెత్తున్
రీలగ కేరుచున్ నగచు లోర్వన గెంతెడు బాహు శాలికి
వీలగు గుల్కరాయి యొక లెక్కయె మీటక కాలి గోటితో.

ఇదిగో తాము చూచుచుండగనే యెడమకాలి గోటితో మీ
టవైచెదను (అని యెడమకాలి గోటి రాతిని మిట్టించి) అబ్బా! ఎంత
దెబ్బ!

శ్రీరా—(నిలువంబడి హనుమ పాదము వీక్షించి) హనుమా! యిదే
మియాశ్చర్యము. బహుచిత్రముగా యున్నదే

ఉ. మజ్జరె! యంచు జేర్కొని అమర్తులు వార్ధిని దాట లంక కి
వజ్జలు నేల నూనికయి లల్లననూచి గుభాన్ని దాట డా
యజ్జను, నావలొడ్డునకు నర్మిలి దూకెడి కాల మందునన్
ముజ్జగముల్ చలించె మిను ముట్టెను నీడద లంఘ నాదమున్.

అట్టి దృఢమైన నీపాదమునకీ గువ్వరాయి, యీబొమ్మరాయి
మిట్టించ కదలకుండుటయే కాక పాదము కాలిగోరు బద్ధలై నెత్తురు
బొబ్బిల్లుచున్నయది. ఇంక నాప్రయత్నము మానుము.

ఆంజ—మహాత్మా! గుడి మ్రింగువానికి యందలి లింగమొక

లెక్కా యనుతీరుగా కొండలు చెండువలె నెత్తిన వానికి గులక రాయి
యందెన్నవవంతు— అప్పుడుఃట్టు జాతీయుండనోపు. ఈసారి యట్టు
లకాదు (అని కూర్చోని) దేవా! శ్రీరామచంద్రా! బొట్టనవేలుచూపి
ఉ. బొట్టన వ్రేలితో నామి పూనికతో నొక నెట్టు నెట్టివన్

మిట్టి పడేన్వలెకా సరిగ నిన్నున ముట్టడి యంత యెత్తు నే

గుట్టలు గుట్ట లిట్టకొన గోటను నెత్తగ నిద్ది లెక్కా మీ

రట్ట కనుండినూగులక రాయి క్రభావము నాశ్రతాపమున్

(అని బొట్టన వ్రేలితో నెట్టి తోయి ఫల్లుచుని శబ్దమువినబడ
పావని బొట్టనవ్రేలిని రెండువహస్తముతో బట్టుకొనును)

శ్రీరా—దేమీ! యాధ్వని. రాయియూడినదా యేమి?

ఆంజ—(కొంచెము సిగ్గుతో) అయ్యా! రాయి తూలిపడలేదు
గాని బొట్టనవ్రేలి యెముక పిరిగి ధ్వనిచ్చినది.

శ్రీరా—అయ్యయో! యిదియేమి పాశమోయి. మహాసముద్ర
ములన్నియును దాటి పిల్లకాల్వలలో దాటులేక బడిపోయినట్లు వేన
వేలు కొండలను చెండ్లవలె నాడించిన వానికి దుదనొక గువ్వరాయి
చే వ్రేలు విటిగెనన్న నాశ్చర్యముగా నున్నయది ఏమీ! రుధిరము
కూడా కారుచున్నదే?

ఆంజ—చిత్తము సూదిగా యుండుటచే గుచ్చుకొన్నయది.
దేవా! మూడవసారి కూడా యట్నంచెద. ఇకబ్రహ్మ రుద్రేంద్రాదు
లువచ్చి యడ్డినను నూడి తీయవలె. ఇదిగో వాలము, దీనిప్రతాపము
మీతెలుగునది కాదు. అయినను వినగోరెద.

సీ శంక్తికంఠనిముందు భద్రాసరంబయి,

పటుగౌరవము! గొన్న వాలమిద్ది

ఆలఘులంకాపురి నన్ని కర్పింగగ,

కోలదివియయైన వాలమిద్ది

సోమిత్రిమూర్ఖుడ సంజీవికొనితెచ్చి,

బాలిమీచేగొన్న వాలమిద్ది

లెక్కలేనసురుల నొక్కచుట్టగఁ జుట్టి,

వార్ధికి విసరిన వాలమిద్ది

తే గీ. జాతుతతికెల్ల చీతియై సంబ్రమిచ్చి

పరమ సౌందర్యమును గూర్చు వాలమిద్ది

దేవ! యిట్టివాలంబుచే గూవతాతి

నొక్క పెట్టున పెరిలించి యుసియొనర్తు.

ఇదేచూడుడు (వాలమును గూవతాతికిఁజుట్టపెట్టి) చూచుట
యేకాదు యూషిదనుకొండు. డిడుటయేకాదు నాకాలికింద పిండి
గా యైనవని భావించుడు (బాగుటయభినయించి) హూం. హూం.
[అని గుంజి వెల్లకిలబడి మరలలేచును]

శ్రీరా—అయ్యో! పావనీ! అదియేమి? నేలపైఁ బడిపోతివేమి?
(సమీపించి) అన్నన్నా! నీవాలము నెత్తుప్రవాహమై చూపరులకు
భీతావహముఁ గొల్పుచున్నయది ఆహా! యద్భుత మద్భుతము.

చ. కరములకుఁ బరంబులకుఁ గ్రమ్మర పుచ్చము రోమరాజికిఁ
గురుతరమైన శైలతతి కోటులు మేటులు కట్టు కట్టినన్
బరహగ నాకవీధిఁబడి ప్రబ్బుచు కేరుచు నేగినట్టి యా
పరమవడీరు కొక్కయిపెట్టి పెకల్చుట గూవతాతినిన్

చూడుము నేకూడా యత్నించెద. [అని పాదుకడెక్కతోఁ
దన్నగా నూడి కొద్దిదూరములోఁబడి అందుండి యొక తేజము రాముని
కుక్షియందు ప్రవేశించును]

అంజ—(నివ్వెరవడి) మహత్మా! శ్రీరామచంద్రా! ఆగువ్వరా
యినుండి వెడలిన మహాతేజము మిగుల నైల్యకాంతికలదై నాకన్నుల
మిమ్మిట్లుకొల్పి నాకుగల గర్వముఁగర్హమడచి వైచినది. ఆతేజమేమిటి

యో, ఆరాయికెట్లు కలిగినదో వచించువఱకు మీపాదార విందముల నుండిలేచుటలేదు. (ఆని రాముని పాదములపై బడును)

శ్రీరా—వాయుజా! భీతిల్లకుము. లేలేమ్ము (అనిలేవనెత్తి) దానిసంగతవినుము

ఉ సర్వరజోత మంబనెడి సత్వమునే యరమాత్మయంచు నా
తత్వవిదుల్ వచితురు యదార్థమె యారమాత్మయందునన్
సర్వము బ్రహ్మగాఁ రజము శౌరి, తమంబు భవందెయూచుమేల్
సాత్విక రాజసంబు తమసంబకు తేజ గుణ బుల్బెడే

అదివింట సర్వరూపమునందలి రాముడెటువంటి యంశకలహా
దో మహేశుండ కూడా యట్టివాడేయని యెంచు మున్నొకసారి
యచ్చుహనీయున దెల యశచారం బొనర్చితిని. అది యెప్పుడంటివా?

చ. దశకంఠన్ బరిమార్చుటద్ది ద్విజహత్యాపాపముప్పారెగా
నశియింకంగ శివప్రతిష్ఠకయి నిన్నా కాశీన్ లింగమున్
కృషిచేదెమ్మని పంప నాహదనుకీ వేతించ లేకుండినన్
కుశలత్వంబున నన్న లింగమును నేకూర్మి బ్రతిష్ఠింపనే

ఆంజ.—మహాత్మా! అసంగతి జ్ఞాపకమున్నది. తాము ప్రతిష్ఠించుటచే రామలింగేశ్వరుడనియును, నాపురమునకు రామేశ్వరమనియును నామములు కలిగినవి.

శ్రీరాము—అంత కొన్నినిమిషంబులకు మహేశ్వరలింగముతో నీవు ప్రవేశించి నాచే బ్రతిష్ఠయయియున్న లింగమునుగని కోపము నొంట నీచే గొనిరాబడిన లింగమును స్థాపింపమనియును దానినిదీసి పారవేయమని కోరితివి. అందుపై నీవే యాలింగమును నూడదీయమనిగా నప్పుడు గూడ యిప్పగిననే నీవాలముచే వెలింప యత్నించి

విఫల మనోరథుడవైతిని. ఆవాలముయొక్క రక్తధారనన్నట భూ
మియంతయు నెఱుకూ నేవినరకు వట్లేమున్నది తరువాత నీవు కొని
బచ్చిన లింగమును బ్రతిష్ఠించి ముందుగా దీనినిఁ బూజించినపిమ్మట
నాచే స్థాపించఁబడిన లింగమును బూజిం వలెనని వరమిచ్చి యుంటిని

ఉ అప్పుడు నీవొచ్చిన మహాశక్తిన్ మఱినెంచి,మించి నీ
కీర్పగిరిన్ మహాత్వము నొకించుక జూపిన నానజెందివెళ
గొప్పగ నీశ్వరాగృహము కూడ నొనర్తువు గర్వమీఁగనే
చొప్పున నీకు తత్పథను జూపెభేరమునేనె యాతఁడొ

అతఁడు తమోగుఁబడగుటచే వానితేజము నీలమైకాఠిలును
ఆతేజమె నాలో జొచ్చినది. అది గూవరాయి కాదు. అదియొక మా
యలింగము. నేను దానిని పాదుక డెక్కతో దన్న నేలేదు నీగుమాత్ర
మట్లు కనబఱచితిని.

అంజ—మహాత్మా! శంకరునిభావమేనెరుంగనివాడనుగాను

సీ. శమనంబనగసుఖమమర జేయుటయందు

శక్తికలుగుటచే శంభుడయ్యె

శివమనగ శుభంబు చేఁగూర్పగలయట్టి

ద్రవిణంబుకలుగు శివుడయ్యె

రుదితంబునగ దుఃఖ మదియంటకుండఁగా

బోచుభక్తులగాన రుద్రుడయ్యె

హరియించి మది వీక హరుసంబుఁగూర్చుచు

నాశ్రితుఁడు సాక హరుడయ్యె

తే. గీ. వాసిగైశ్వర్య యుశుండొట ఈశుడయ్యె

ఉగ్రవర్తియై చరియింప నుగ్రుడయ్యె

స్తాత కల్పాంతమునకూడ స్థాణుడయ్యె
దేవతులలో నహముడు మహాదేవుడయ్యె.

అట్టివానిని నేనెట్లు తిరస్కారభావమును జూపుదును. అమ్మ
హనీయునికిమాత్రము తెలియదా! మహత్మా! మీరుపురుషును
భేదమున్నదా.

చ శివుని స్వరూపమేయగును చెప్పగ యిష్టువు, యిష్టురూపమే
శివుడగు, ప్రియ్యగా శివుని చిత్తమునందున యిష్టు, మొదలవి
ష్టువు మనమందునన్ శివుడు చూడంగ నాశివకేశవుల మయం
బవుట జగంబు, నిర్దురకు హతు నమస్కృతి సల్పనేరికిన్.

కావుననే మహాపురుషులు శివకేశవవరంబులైన భగవంతుడు
వేలుపుదైవములను శబ్దములను వాడజొచ్చిరి

రాము—వాయుజా! యశ్చాత్మాపమునొందితివి గాన నీకిక
పాపములేదు. నీకిచ్చినవరముక్రికారము రాముడట్టాభిషేకము జూపె
టైద.

(అని రాముడు నిష్క్రమింప మరల యింకొక తెఱలేదును)
(భూమిజ వామపార్శ్వమునందు హస్తోనియుండ భరతుడు యత్రము
లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు చామరములుబట్టి విభీషణ సుగ్రీవాదులు కైవా
రములు సలుప సప్తమహాబుధులు వేదములు చదివుచుండ రాముడు
పీఠముమధ్య కాచుపించును.)

ఆంజ—జానకిరామా! రాఘవరామా! దశరథరామా! ఎన్ని
నాళ్ళకు మరల నీ ట్టాభిషేకమును గంటిని. (దోసిల్పొగ్గి)

తరల. అనఘుడవ్యయుడచ్చతుండ మహానుభావుడమేయుడా!
ఘనుడనంతుడదీతుడా! యవికారుడక్షుగనిత్యుడా

ఇనకులేశ్వర! ఈశ్వరుండ వ హీసుతప్రియ నాయకా
ప్రణతి రాఘవ రామ! సుందర రామయాఖ్యుని వేలుపా!
(అని నమస్కరించి) హేమాతా! ధరణీజాతా! సీవాక ఆదిశక్తివి
అదివిరాట్స్వరూపుండగు మారామచంద్రమూర్తికి నాతివై సీతయను
నామముతో భూజాతవై ఖ్యాతిని సంపాదించితివి. తల్లీ జగజ్జననీ! నీ
చారిత్ర మద్భుతము. నీశక్తి యతివిచిత్రము ఏమన?

మానినిష్కృతము.

రక్తి జగత్తును నాటకశాలను ప్రాణిచయంబును పాత్రలుగా
యుక్తి బన్ని సుశక్తిని కూర్చి కయస్థలచేననురక్తిని వే
త్యక్తముగా సలిపాపయిపోరును నల్పకక్షేతి లయితువునీ
శక్తినుతింపగ సుందర రామయై శక్తుండు రామునిభక్తుండ కాక
ఓసీతారాములారా! మజ్జననీజనకులారా! నా మొఱవినుండు

కవిరాజ విరాళము.

ధరిణిజ! రాఘవ ధాత్రిజ రామను పుష్పవతి క్కటి దైవమునే
స్మరణమెరుంగక సల్పుచు మీషదమ్మత్తుండనై యదై శ్రద్ధగను
త్తర సలిలాబ్ధిని తత్తటమందన తాఁసి నైమది ద్యాముతో
సారదినిగొల్చెన సుందర రామయ సుహృదివాసవిశ్వుచతుల్

సీత—వాయుజా! నీభక్తికి, నీశక్తికి, నీయుక్తికి, నీవ్యక్తికి,
నేర క్తిమైమెచ్చితి! నీకేమివలయునో కోరుకొనుము.

అంజ—తల్లీ! నీదయవలన నాకేమిలోటులేదు కాని మొక్క
టిమాత్రము పార్థిం చెద అది యెద్దయంటిరా!

మత్త. సత్యలోకము పాలనంబును సల్పబుద్ధి జనించెనా

చిత్రము! యిదిగోరుటంచ వచింప మారువచింప మీ

భృత్యకాంక్షను దీర్తురంచును వేడెరన్ గృహవేల్పులై

సత్య సుందర రామయాఖ్యుని సాకునట్టి మహాత్ములన్.

శ్రీరా—ఓయీ! వాయుజ! మనుష్యమాన ప్రకారము కలి

యుగమునకు నాలుగులక్షల ముప్పదిరెండువేల వత్సరములు దానికి
రెట్టింపు ద్వారము ప్రవేశము కలిగి మామరెట్లు త్రేణాయుగ
మున కాయువు కలిగి నాలుగురెట్లు కృతయుగముయొక్క కాలఃరి
మితి మొత్తము నలుబదిమూడులక్షల యిరువదిరెండువేల సంవత్సర
ములు. ఇది బ్రహ్మకొక్క పగలు. ఇట్టి కాలమే యాతనికొక రాత్రి
ఇట్టి రేయింబవళ్ళు మూడువందలయిరువది దినములాతని కొకవత్సర
ము. అట్టివత్సరములు వేయిగలవి వానికాయువు పరిమితి. ఇటులాతె
డు వేయిసార్లు పుట్టిగతించిన పిమ్మట నీకు సత్యలోకాధిపత్యమువ
చ్చును. అప్పుడు నీవు విధాతగతిగా నంత కాలము పరిపాలించెదవు.

స్తీత—ఓయీ! నీకు సమ్మతమేనా?

ఆంజ—జననీ! కాకేమిటి! అంతవరకు మరల యుత్తర సముద్ర

తీరమున జపమాచరించుకొనుచుండెద. రాబోవు:—

చ కలెయుగమందు నేనొరులకంటికి గన్పడకుండునట్టి లా
లలితపు నుత్తరార్ధకి చొటబడుకుండెడి యట్టి మానిసుల్
చెలగుచు నిష్వరంబు దయసేయుడి యోతదండ్రులార! ఉ
త్తలపడు మీసమానునకు తాఁసియై చరియించు దత్తజీన్.

స్తీతారాములు—తథాసు తథాసు

ఆంజ—జననీజనకులారా! మరియొకటి వేడెద.

ఉ. పాయక రామరావణ ప్రభావ దురంబు కరంబు మీరి రా
మాయణ గ్రంథరాజమయి మానవకోటికి పూజనీయమై
శ్రేయము సంపదన్ నిరియు చేతురునట్లు నిచువారికి
హాయిగ నిల్చునట్లు కలియంతిముదాక వరంబొసంగుడి.

సీతారాములు—తథాస్తు. తథాస్తు.

ఆంజ—ఓతలిలందుల్లా రా! నేనుకూడా యీ భరతఖండమున జన్మించియుంటిని గావున నాకును నాజన్మభూమిపై మిక్కుటమగు కూర్మియుండుట సహజధర్మము ఆకారణమున తాము భారతమాత నీక్రింది విధముగా నాశీర్వాదించుకోరెదను.

ఉ. ధారుణి పాడిపంటలకు దానము లక్ష్మికి వాసికెక్కి యిం పారగ నన్ని చేతిపనులందున ముందుగ నారితీతియే సౌరున నన్యఖండముల సాయము సంపద నోరకుండగా భారతమాత తాఃక్రిజల వైశవవార్ధిని నోలలార్పుతిన్ సీతారాములు—తథాస్తు. తథాస్తు. తథాస్తు

గ.ద్య—ఇది శ్రీమద్వేంకటేశ్వర చరణారవింద మరంద తుందివేందింది రాయమాన మానసోద్ధరై నాపురాన్వయ క్షీరనీరాకరతాకా సుధాకరబాప నార్యపాత్ర సోమరాట్సుపుత్ర భారద్వా జరగోత్ర పవిత్ర కాత్యాయ నీసూత్ర విచిత్ర సుందరాంబా గర్భ శుక్తి ముక్తాఫల విఘ ధజన విధేయ సుందర రామయ

నామధేయ ప్రతీతంబైన గర్వభంగంబను నాటక రాజంబుసంపూర్ణము.

శ్రీవేంకటేశ్వరార్చనమ్స్తు.

శ్రీమద్రామాయణము

۱۔ ملک و بیس منو بریم چارینو کتاب تیلیرو

రాజమహేంద్రవరమున
 దేశబంధుముద్రాక్షరశాలయందు
 ముద్రింపఁబడియె.

1929

చం డి క .

(ప్రదర్శనానుకూలమగు 5 అంకముల నాటకము)

గ్రంథకర్త — తులసీదేవి (సతీకులసి) నాటకము రచించిన ముత్త నేని వేంకటచెన్న
కేశవులు, జగ్గయ్యపేట. వెల రు 1—0—0 మాత్రమే.

చండిక స్వాతంత్ర్య మంటప ప్రదీపిక, చండిక సౌందర్యవార్ధి సమృద్ధి చంద్రిక
చండిక సనుదారాతిదుగ్ధ ముతాక, చండికా చరిత్రమతి విచిత్రము ! సూక్ష్మవృష్టిం
బరికించునాకిఁ జండిక భావినీరూప బ్రహ్మరాక్షసి ! కామినీరూప మృత్యుదేవత,
స్థూలవృష్టిం బరికించు వారికిఁ జండిక వీరపత్నీ శరీరత్నము ! పరమసాధ్వీలికము. చం
డిక కాక్షేయముతోఁగాని పనిఁగటాక్షముతో నెరవేసినది. కత్తిబట్టుకొని కదనరంగ
మున కుఱికినది. రక్తముగాఁగ్ని రాజ్యము సంపాదించినది. చండికకు స్వాతంత్ర్యమే
స్వర్గలోకము. పారతంత్ర్యమే ఘోరనరకము. భర్త స్వాతంత్ర్యమునకుఁ జండిక పడి
నపాట్లు చెప్పినదీఱవు. పతినిబ్రభువుం జేయుటకుఁ జండిక పన్నిన తంశ్రములు వర్ణ
నాతీతములు ! పతిహితవర్తమే చండికకు పరమధర్మము. భర్తాశకుకుఁ జండిక పాప
భీతిపడిచినది, ఘోరహత్యలు గావించినది ! పాంసాలయను దుష్కీర్తి నందినది తుదకు
భర్తకు రాజ్యమార్జించినది, కానికట్టకడకు చండికకు బైటకొంగే పామైకఱచినది. భర్త
యెవగఁదలంచి చండికను పగతుర కప్పించినాఁడు, ఆభిజాత్య సంపన్నయగు చండిక
ఆత్మహత్య గావించుకొసినది. ఇంతటి సాహసిక—ఇంతటివీర కాంత—ఇంతటి నైఱ
జాణ—చరిత్రము మీఁదివఱకుఁ గనివినియుండదు. దీసిఁబొంది యాచందింపుఁడు.
ప్రదర్శనానుకూలము, శైలిగొన్ని పద్యములు.

శా. పాణినోరకృపాణిఁబూసి బలవత్సృష్టాన్తి భూభృద్భట శ్రేణిందాకి, యస్పృక్ష్వం
వరల, నుచ్చింఁగాన్పనంగాకఁ యాక్షోణి రాజ్యము శూరభోగ్య మెటువచ్చున్ ముం
డఁట్టిండ్లలో, బ్రాణాశంబడి వేడియిశువులఁ గార్వన్ తుత్త్రీయ గ్రామణీ !
గీ. కత్తిబట్టకున్న నెత్తిరోడ్వకయిన్న, ఘోరబాధ లొంద । నేరకున్నఁ

బ్రాణిహింస సేయఁ బాల్పడకున్నను భృమా నె రాజ్య లక్ష్మీయొఱక.

ఉ. వారధిలోని మీనములు వర్తిలుజూడ తిరుంగు పోదయన్ । భూతగాంధ్య దుందు
నలఘాసల నేరెడు జాణలున్, బహు తారలలెక్కిడంగలుగు దంటలు ధాత్రిఁ గ
లారు లేరు వో నారుల చిత్తవృత్తులఁ గనఁదగు నేర్పుగంట్టి నిట్టరున్.

గీ. డిఁవలుఁమాని బిఱబిగెనెడు నువిదలొరకు । ప్రాకులాడుట పురుషుల భంగమావె

ఆ ! యవచుఁ దలయాడించు ననివఁజూచి దూరమేగుట రసికుల లోవ దేవ.
వలయవారు—

స ర స్వ తీ ఋ క్క డి పో. జె జ వా డ.

భీష్మ - బ్రహ్మచారి

అను

సంపూర్ణ భీష్మ చరిత్ర

గ్రంథకర్త— సోమరాజు రామానుజ గాపుగారు.

బెజవాడ మైలవరం కంపెనీవారిచే ప్రదర్శింపబడుచున్నది.

విజయేంద్రముడును, భారత కథాపితామహుడును, శాశ్వత బ్రహ్మచర్య నిష్ఠుడును అగు భీష్మ బ్రహ్మచారి నామమును విననివారు హిందువులలో నుండరు. అష్టదశపుల శాపము మొదలుకొని, గంగకు అష్టమ వసువు జన్మించుట— సత్యనరీ నామాంతరయగు దుశ్శ్య (యోజన) గంధిని భీష్ముని తండ్రియగు శంతన మహారాజు మోహించుట—తండ్రి సౌఖ్యమునకై భీష్ముడు వివాహమును మాని ఘోర ప్రతిజ్ఞ దాల్చుట— కారాజ పుత్రికల స్వయంవర కథ— భీష్ముడా ముగ్గురు కన్యలను బలిమిందెచ్చి—విచిత్రవీర్యునకు పెండ్లిచేయ దలచుట— వాలో అంబ తన హృదయము సాక్షునిం దవిని యున్నదని చెప్పి ఆతనికడ కేగి నిరాకరింపబడి ఉభయ భ్రాతృరాల్లె పంపరామునితో తన కథను జెప్పుట— భీష్మ పరశురాముల యుద్ధము పరశురాముడు పీడింపుట— అంబ అగ్నిలో బనుట— విచిత్రవీర్యుని వారణము— ధర్మ సంతాన విషయము— భారత యుద్ధము— అంబ శిఖండిగా జన్మించి భీష్ముని మృతికి కారణ ముగుట— భీష్ముడు అంపశయ్యపై గూలుటవరకును సంపూర్ణ చరిత్రము కి గంటలలో ప్రదర్శింప దగియున్నది.

పార్వీ నాటకముల పద్ధతిని రంగరంగమునకు నడుమ దాశరాజు విషయమైన హాస్య కథ కడుపుబ్బ నవ్వించుచుండును. దాశరాజు స్వయంవరమునకు పట్టు చేసిన అల్లరి. హాస్యము మిగులకుండ పూర్తి చేసినది.

ప్రతి పద్యమును పాఠముచేయ దగియున్నది. భీష్ముని పెండ్లి యాదుమని నమ్మడు చేసిన వేదాంత చర్చ మిగుల ప్రశంసనీయమై యున్నది. భీష్మ పాత్రము యొక్క గౌరవము కార్య-ధేయై కైరాగ్య విషయములం దెందుచూచినను తీసిపోవని గీతని పోషించ బడినది.

వెల రు 1—0—0 మాత్రమే.

వలయువాడు—

నగర్వ తిలుక్కు డిపో, బెజవాడ.

మనసు ఫౌండేషన్
పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం పంఖ్య	TPLA 107 B176
పుస్తకం పేరు	గర్వభంగము
తారీఖు	25/10/24
ముందు అట్ట	Yes
వెనుక అట్ట	Yes
మొత్తం పేజీలు	95
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Harleen
పేజీలు విడదీసినది	Harleen
స్కాన్ చేసినది	prathyusha
వర్గీకరణ చేసినది	SANDHYA
పేజీలు పరిశీలించినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చేయబడినది	Yes
తప్పులు	NO
పరిస్థితి	Good